

J. v. VONDELS
A D A M
I N
BALLINGSCHAP,
OF
Aller treurspeelen treurspel.

*PRIMA MALORUM
CAUSA.*

AMSTERDAM,
Voor de weduwe van ABRAHAM de WEES, op den
Middeldam, M. DC. LXIV.

*Kunstbeminrende heeren vaders van
het oudemannenhuys en weeshuis, voor-
standers van het recht gebruick der
tooneelspeelen.*

U zal het tooneel met recht een toestel van boschloof en spelonckschaduwe, naer zijnen oorspronkelijken naem *noyd*, eischen, gelijk het van overouts in Griecken, eerst onder herders, die op het lant, in de schaduwe der boomen, hunne veltlieden, om eenen bock, by beurte opzongen, welck zanggebruick allengs van het platte lant in de steden overgevoert wert, daer men d'oude Sater [een schimpspel, entlijk afgeschafft] in de lommer van eene spelonck en laen en prieel, by de springader van eene levendige bron, vertoonde, van welck vertoonen de Nederduitschen den naem van hun tooneel ontleenen, en niet van een tonneel, gelijk of men de speelstellaedje eerst op tonnen boude. Niemant kreucke om dit toestel van het paradijstoonel zijn voorhoofd, nochte werde out en grijs voor den tijt van schrick en verbaestheit: want d'aenschouwer zal geene dertele saters en geile boxvoeten met moedernaecte nymfen zien huppen, neen zeker: en om de naeugezetten kort uit den

droom te helpen, men zal het paradijstoonneel zien ge-
bootseert naer het paradijs, van den oppersten en eersten
hovenier, in het oosten, aen d'Eufraet geplant, tot een
lustprieel, en gezegent verblijf voor Adam en Eva, die
hier, in het zuivere gewaet van onnozelheit en Erfrecht-
vaerdigheit, met engelen, aertsengelen en hemelsche
geesten verkeerende, op hunne bruiloft den allerhoogh-
ste, die hen te zamen voeghde, eenen hemeldans toe-
danffen. Toen Lucifer voorheene de Godtheit naer de
kroon stack, was het tooneel louter hemel: nu is het en-
kel paradijs, daer d'ervvyant van Godt en het mensche-
lijck geslacht heimelijck uit den afgront opdondert, om
d'eerste bruiloftstaet te steuren, door de hofslang, waer-
om wy met recht mogen roepen:

O pueri, fugite hinc: latet anguis in herbâ:

O jeughdigh paer, verzieť u ras:
De paradijsslang schuilt in 't gras.

Doch het is vergeefs gewaerschuwt: de bezete slang zal
het helsche vergift der hoovaerdye in hunne harten schie-
ten, onder deze woorden: *Gy zult Goden gelycken*, goet en
quaet weeten; en de vrolijcke bruiloftszang wil verande-
ren in eene droeve rouklaghte, hun geluckzaligh leven,
nauelijx begonnen, in eene bittere armoede, en eeuwige
ballingschap, buiten het paradijs, en versteecken van de
vrucht des levens. Het dochtme niet onstichtigh maer
leerachtigh Adams ballingschap, het treurspel aller treur-
speelen, tooneelwijs rontvrouwen, naer het voorbeeld
van

van wijlen, onsterflijcker gedachtenisse, zijne Exelentie
Huigh de Groot, gezant der kroone en koninginne van
Sweden, die, nauelijx over de grens van zijne kintsheit ge-
treden, deze stof in Latijn heerlijck aen den dagh broght,
en door dit proeffstuck zoo vroegh voorspelde wat men
namaels te verwachten hadde van hem, wiens naem De
Groot zoo loflijck met de daet overeen komt. Indien
d'aenschouwers, na het speelen, met een vrolijck hant-
geklap eenstemmigh toonen dat hun dit behaeght, zul-
lenwe deze moeite niet qualijck bestet achten, en on-
derrusschen den kunstbeminrenden heeren vaderen der
godtshuizen het hanthaven van 't recht gebruick der too-
neelspeelen, ter eere van stadt en burgerye, bevolen lae-
ren.

Uwe E. E. dienstwillige

J. v. VONDEL.

B E R E C H T

Betreffende den staet van den eersten mensche, voor en na den val, en eenige omstandigheden omtrent deze stof.

En voortende historischeldery, van eenen doorluchtigen Apollon getekent en geschildert, en in alle deelen volkomen, zals dat er niet een ontbreekt, wachte in 't wel-schicken, tekenen, en schilderen der beelden, elck op kunnene plaats, naer de gelykmaetigheit der leden, wachte in het leggen der verwen, wachte den waerken en gekleeden, wachte den het uitschalen der kerstogaten, wachte overden, en alle andere omstandigheden, van de kunst veruult, zandamige eene historischeldery is magtighe d'ogen en zandacht des rechtschapen kenners en kunstkenneren te beuuen en ontvoochen, in het overzaet bespiegelen van dit goddelijcke wonderwerk: want hoe d'onschouwer hier langer op blyft staren, en dit waerkeriger bezieet en doerziet, hoe by altyt hier meer in want dat bespiegelen waerdigh is, en verwonderinge baert, waerden alle dingen hier velt staen, naer den eysch der nature volbracht en ontgroert, en het ene het andere niet bezwykt: Enneens ontvoest zich de heilige leer der overvnde katholycke waerheit, gegrout op de getuyghenissen der profeten en apostelen, en heilige vaderen: want de wyse de kerck vanden heiligen Geest ontfelbaer geregeert wort, en met recht alleen dien spijel voert, datze is **DE KOLOMEN GRONT-VEST DER WAERHEIT**, zoo kan in haere leere niets gevonden worden, het welck onzuiver is, gelyck d'antoomschen zelfs haer dat recht en deze eer tusten, gedaurende d'eerste vier of vyf achterom volgende eeuwen, seiert het juer der verlossinge. Onder andere leersaken, by haer geloof en stantvaghich verdedigheit, is dat van den staet van den eersten mensche, voor en na den val, gewichtich en van groter belang, dewyl dit, rechts opgevat en verstaen, dient tot een groter verstand van andere leersaken, hier op gebout, en ter eenwige zaligheit ontvremdigh, dies zal het niet onduydeligh zyn den paradijschandel-

voor het afschrijven van het paradijschandel, behoeft en godverrichtigh te overwegen.

De Schepper aller dingen schiep Adam naer zyn beeld, heiligh, wys, recht, verstandich, oprecht, en volkomen. Deze volkomenheit, waermede hy geschapen was, en zonder welke gave wy menschen, na Adams val, geboren werden, bysont in eenen overnatuurlijcke scheidbarhe: want de mensche, natuerlyck uit vleesch en geest bestaende, en haerom, naer zyne natuur, ten deele met dieren, ten deele met engelen in gemeenschap geveeden, heit, ten opzichte van het vleesch, en de gemeenschap met de dieren, eenighzins over tot het gaet des lichaems en der zinnen, waer toe genegenheit en zinnen hem dryven: ten opzichte van den geest, en zyne gemeenschap met engelen, heit hy over naer het geestelijcke en verstaenbare goet, waer toe verstant en wil hem dryven. Uit deze verscheidenheit of strydelijckheit van overbellen rijst in eenen zelve mensche een zeter strydt, en uit dien strydt en onderlinge worstelinge een geweldige bezwaer en lastelijckheit van zich wel te dragen, waerom d'eenne overbellinge d'andere handert en tegenstaet.

De goddelijcke voorzienigheit, om, in den beginne der scheppinge, een gemetmiddel te vinden voor de ziele van 's menschen quijende nature, uit den aert der sijnste gesproten, beschauck den mensche met eenverhande uitmuntende gave van lersrocht, verstandichheit, waermede, als met eenen gouden soom, het meerder het minder deel moght intoumen, en het meerder deel in gebourzaamheit onder Gods lichtelijck ingetoomt worden. Adam lusterde het vleesch naer den geest, om tegens zynen wil niet uit te spatten, ten waere de geest tegens Gods quamen in te spannen: evenwel sijnst het in de maght van den geest tegens Gods in te spannen of niet.

Dat deze volkomenheit van den eersten mensche overnatuurlijck, of hem deze overnatuurlijcke gave, gelyck een gulle kint, geschenkt was, blyckt uit de getuyghenissen der heilige buicken en oude leeraeren. De koninglijcke profet beschrijft het scheppen des menschen aldus: Wat is de mensch datge hem godenekt, of 's menschen zoon datge hem bezoect? gy verminderde hem luttel min dan d'engelen, gekroont met heerlijckheit en eere, en gestelt over de wercken van uwe hant. Adams heerlijckheit en val wort beschreven in eenen anderen harpang: Toen de mensch in eere was verlost by het niet,

niet, wert by het redenlooze vee geleken, en is het gelijk geworden.

Hier uit blijkt dat d'eerste mensch met overnatuurlijke gaven geciert was, dewyl de profeet met verwonderinge bespiegelt dat de mensch bykans met de natuure der engelen gelijk staet: ten tweeden, dat hy d'andere gaven, den eersten mensche in den beginne geschoncken, noemt heerlijkheit en eer, die ongetwyfelt iet uitwendighs, en hem bygevoeght be- tekenen. Zoo zegt oock Ecclesiasticus: Godt schiep den mensch van aerde, en bekleede hem naer zijnen aerdt met deught. Hier ziet het scheppen op de natuur; het kleet der deught op de bygevoegde gaven. Hier op ziet oock Christus gebloemt verhael van den mensche, onder moordenaars gevallen, eerst van zyn kleet geplondert, toen vol wonden geslagen; daer men met den naem van het kleet verstaet hoe d'eerste mensch van zijne overnatuurlijke gaven berooft, de natuur des menschen, na het plonderen, vol wonden geslagen wert. De Heilige Outvaders bestemmen deze zetrede. Sint Jan Guldemont zegt dat Adam en Eva, hoewelze naeckt waren, nochtans door d'Erfrechtvaerdigheid niet naeckt stonden: Want (zegt hy) zy waren met eene heerlijkheit, van boven komende, bekleet. Hier blijkt hunne Erfrechtvaerdigheid, by een kleet geleken, dat van boven daelde, op dat we verstaen mogen hoe deze niet sproot uit de beginsselen der natuure, maer boven den staat der natuure, onzen eersten ouderen geschoncken wert. Sint Ambroos zegt: Adam was niet naeckt, toen onnozelheit hem bekleede. De zelve bevestigt dit elders aldus: Adam was, voor zijn overtreden, met een gewaet van deughden bekleet, maer door het overtreden, gelijk uitgeplondert, zaghe zijne naecktheit, dewyl hy het aengetogen gewaet verloren hadde. Dit zouden wy breeder met reden stercken, maer vermijden de langkheit. Ondertusschen ontschuldicht dit gewaet der Erfrechtvaerdigheid, als in 't voorbygaen, ons treurtoneel, daer Adam en Eva niet naeckt, maer met een zuiver kleet van deught en onnozelheit te voorschyn komen. Oock vloeyen de heilige sprecken, die op zulk een geestelyck kleet slaet: gelijk ook de gelykenis van den bruilofsgast zonder bruilofskleet, by Christus ingevoert, en het seestgewaet, den verloren zone aengetogen. Paulus zegt:

zegt: treckt den heer Jesus Christus aen: elders: is't dat wy niet naeckt maer bekleet gevonden worden: elders: wy willen niet ontkleet maer overkleet worden. Sint Jan gedenckt de vrou met de zonne bekleet: elders de witte zijde, betekenende de rechtvaerdigheid der Heiligen. Hy raet de naecktheit met witte kleederen te decken, en vertoont ons zeven engelen, bekleet met zuiver lynwaet, omgort met goude gordelen. De bruid bekleet hy met sijn lynwaet, de rechtvaerdigheid der Heiligen. laet ons voortgaen.

Adam en Eva, dus heerlijk met deze overnatuurlijke gave der Erfrechtvaerdigheid begenadicht, leidden een geluckzaligh leven naer lichaem en ziel, geene steurnis onderworpen, en opgetogen in geestelycke wellusten van hemelsche bespiegelingen, gelijk Godts hutsgeuooten. De groote Gregorius zegt dat de mensch in den paradijze gewoon was met Gode in gespreck te treden, en door eene inwendige zuiverheit en heerlijk gezicht met hemelsche geesten te verkeerren.

Maer gelyck'er buiten den eeuwigen Godt niet bestandighs is, en zelf een groot deel der engelen in den hemel niet genoegden met het lot hun toegeleit, en boven het peil, hun van d'Almogentheit gestelt, bestonden te steigeren, waerom zy van Godt buiten het hemelsche paradijs geslooten werden: zoo ging het op d'aarde, daer d'erfvyant des menschelijken geslachts listigh toeleide, om door de hofslang, van hem bezeten, eerst de vrou, en door de vrou den man te bekooren tot het overtreden van Godts gebodt, het welck endelyck den Satan geluckte. De gemelde Gregorius zegt: Toen Adam de Godtheit ontviel, waer van zijn hart gepropt was, bezweeck het licht des verstants, en alle blijshap, in den paradijze genoten. Moses zegt: d'oogen van hun beide werden geopent, en kennende datze naeckt waren, vlochten vjgebladers. Hier openbaert zich de Herkentenis van dit jammerlycke treurspel aller treurspeelen, waer op datelyck volgt de schrickelycke Overgangk van hun geluck in eene Ilias van ontelbaere rampzaligheden naer lichaem en ziel, voortgevoert over henen alle hunne nakomelingen, spruitende uit het verlies der Erfrechtvaerdigheid, door het overtreden van het gebodt des Alderhooghsten. De Katholycke Kerck, zegt van wijlen heer Vossius, in zijne Pelagiaensche historie, heeft altyt geoordeelt, dat Adams eerste zonde, door Godts rechtvaerdigh oordeel, allen

zijnen nakomelingen toegerekent wert, en wy, uit kracht van dit oordeel, verſteken van Erfrechtvaerdigheid, de gewiſſe doot en afgeſcheidenheit van God onderworpen zijn. *Apoſtel Paulus* zeght: Gelijck door eenen menſch de zonde ter weerelt quam, en door de zonde de doot, zoo is oock de doot over alle menſchen gekomen, in wien zy alle zondigen. elders, Gelijck door de miſdaet van eenen de verdöemenis over alle menſchen quam &c. De ſelve zeght elders, dat we uit der natuure kinders van toren, dat is Gods toren onderworpen zijn.

Tegens deze ontwijfelbaere waerheit der erſzonde en ſtraffſchuld van Adam en het gantſche menſchelyck geſlacht, op de heilige boecken en getuigheniſſen der oude vaders gegron, en in d'eerſte dryhondert jaeren, en ſedert doorgaens in Europe, Aſie, en Afrika van ooſterſche en weſterſche kercken bezegelt en vaſt geſtelt, kante zich *Pelagius*, een Schot, en Kloosterbroeder, geregelt en ingetogen van wan tel, het welck zijne dwaclinge te grooter nadruk gaf, by menſchen meer voorzien met de ſimpelheit der duiſe, dan met de voorzichtigheit der ſlange. Hy, die in dry boecken de Heilheilige Dryeenigheit verdadighde, openbaerde zich, omtrent vierhondert jaeren na het jaer der verloſſinge, in Afrika, toen Rome en Italje van de Gotten overgerompelt werden, het welck hem kans en gelegenheit gaf om ſtouter het onkruit alom onder de tarwe te zaaien, en de zielen met zijnen bedriegelijken angel en lockaas te vangen; want, gelijck het ſpreekwoord luit, in troubel water is het goet viſſchen. *Pelagius* was loos en doortraſt van aert, veranderde menighmael van verblijf, en leerde, zoo *Hieronymus* zeght, heimelyck het gene hy in 't openbaer lochende. Zes en meer kerckelijcke vergaderingen zweetten, om den inbreuck en kancker van zijne valſche leeringe te keeren, namelijk dry te Karthago, een *Dioſpolitaenſch*, een *Milevitaenſch*, een *Araufikaenſch*, zonder meer andere te noemen. Zijn aenhang beſchimpte reuckeloos en lichtvaerdigh de jammerklaght der vrouwen, in arbeit en baerens noot, kermende: och hadde Adam noit in den appel gebeten! &c. gelijck de voeſter in *Euripides Medea* klaeght:

Och had noit 't eerſte ſchip door Cyaneſche rotſen,
Naer 't lant van Kolchis heen, het zeegevaer gaen trotſen,
En noit de ſcherpe bijl, in 't boſch van Pelion,
Den pijn gevelt, op dat men Argo bouwen kon.
Maer gelijck d'eerſte ſchakel van dwaclinge veele andere ſchakels, en een lange

lange keten van dwaelingen naſleept, zooging het hiermede oock: want uit kracht van het lochenen der erſzonde ſtelde *Pelagius* der nakomelingen miſdaet alleen in 't navolgen van Adams voorbeeld, achte dat Adams miſdaet Adam alleen en niemant anders quietſte, de natuure geen erfgebrek gevoelde, maer elck voortgeteelt wert in dien ſtaet van volkomenheit, waerin Adam voor den val ſont. Hy cordeelde de doot uit de nootwendigheit der natuure te ſpruiten, en niet by ſchuld der ouden over het gantſche menſchelyck geſlacht te vlocien, en Adam zelf, ſchoon hy noit het geboet overtradt, moſt ſterven: veel min ſont hy toe dat wy door Adams miſdaet den ewigen doot verdienden, waer uit hy beſloot dat de kinders niet behoeven gedoopt te worden, niet tegenſtaend de geheele Kerck de nootwendigheit des doops vaſtſtelde uit *Chriſtus* woorden: Ten zy iemant wedergeboren werde uit wateren den H. Geest, zoo kan hy in Gods rijck niet komen. *Pelagius*, om geene erfmiſdaet toe te ſlaen, en te bekennen dat wy in reatu, gelijck de Latijnen zeggen, dat is, ſtraffſchuldigh geboren worden, ontkende ſtoutelijck dat door den doop de vleck van erfmiſdaet der kinderen afgewafſchen, en zy door dit waſchbadt der wedergeboorte, uit de maght der duifterniſſe, in het licht van Gods rijck overgevoert worden. Hier by beruſte het niet, maer men trat tot het geſchil van de nootwendigheit des invloets der genade van den H. Geest, en het vermogen van den vryen wille des menſchen, en van de natuure. *Pelagius* ontkende de nootwendigheit der genade, tegens het gevoelen der Griexe en Latijnſche vaders en geheele Kercke, en, om zijne dwaclinge te bewimpelen, verſont alleen hier by de natuurlijcke gaven, zonder welke wy niets vermogen te wercken, doch wanckelde ondertuſſchen wel viermael in zijne drift, en hiel geen en eenparigen voet. De rechtzinnige leeraers dreven tegens hem dat hy door deze drift de natuure, die gekrenckt was, te hoogh zette, en de genade ontluiſterde: dat de vrye wil en de leer der wet, gelijck hy leerde niet genoegh waren, maer boven deze d'invloet der genade vereiſcht wort. *Pelagius* lette luttel dat *Chriſtus* den H. Geest beloofte den geen die hem aenroepen, en door d'inſtellinge der heilige Geheimniſſen de zwackheit der natuure noodig achte 't onderſtuten, en de Geheimniſſen hierom met recht van d'oude vaders genoemt worden vaten der genade, en wercktuigen van 's menſchen rechtvaerdiginge: immers hy droeg zich hierin zondamgh dat *Intent Lirinenzer* met recht van hem getuigt: Niemand heeft voor dien heiloozen *Pelagius* zich zulk eene kracht

van vryen wille durven aanmeeten, dat hy hier toe in het goet, tot elck byzonder werk, Godts genade niet nootwendig achte. *Het orakel der waerheit wederspreect hem met deze uitgedruckte woorden: Zonder my kunt gy niet bedrijven: en Paulus zeght dat Godt in ons werkt het willen en volbrengen. Doch om ons niet dieper te dompelen in de baringen der geschillen, by hem verweckt, en deze wylloopentheit hier niet voeght, willen wy dit afkorten, en ondertusschen ons, naer den raet des gemelden Livinenzers, houden aan het geene Dat overal, dat altijd, en van allen geloofd wert.*

INHOUT.

Godt stelde Adam en Eva in den paradijze, huwdeze te zamen, en geboodtze by straffe des doots niet te eeten van den boom der kennis van goet en quaet: maer de hoflang, listiger dan alle dieren, en van den satan bezeten, bekoorde eerst Eva de verbode vrucht te smaecten, en door Eva haeren man. Toen zagenze eerst uit hunne oogen, en kennende hunne naecktheit [want zy stonden beide van het kleet der onnozelheit en Erfrechtvaardigheit berooft,] vlochten vijebladers om zich te bedecken. Ondertusschen verscheen het streng gerecht des Allerhooghsten, en bestrafteze die, zich te vergeefs, d'een na d'ander ontschuldigende, ter straffe verwezen, en uit den paradijze in ballingschap gedreven werden.

Het treurtooncel is in den paradijze. Het treurspel begint voor den morgenstont, en endicht met den avontstont.

PERSONAEDJEN.

LUCIFER. *Vorst des afgronts.*

ADAM.

EVA.

REY van WACHTENGELN.

GABRIEL.

RAFAEL.

MICHAEL.

ASMODE.

BELIAL.

URIEL.

Aertsengelen.

Helsche geesten.

Gerechtsengel.

ADAM

A D A M

In

BALLINGSCHAP.

EERSTE BEDRYF.

Lucifer.

Ick, eerst geheilicht om de kroon van 't licht te spannen,
En nu van 't eeuwigh licht in duisternisgebannen,
Koomt uit den zwavelpoel opdondren van beneen,
En, zonder mijnen ban en banpael t'overtreên,

Hier boven spoocken: want hoe gruwzaam en verwaten
d'Erfvyant my misschiep, noch wortme toegelaeten
Met u, mijn' Hellaet, gedaghvaert hier ter vlugt,
Te heerschen over zee, het aerdtrijck, en de lucht.
Dat past den grootvorst van de weerelt, en zijn' luister,
Afkeerigh van den dagh, en krachtiger by duister:
Waerom hy oock den nacht tot dezen optoght kiest:
En schoon de nanacht nu allengs het velt verliest,
Noch kan de haeter van het licht in schaduw duicken,
Van nachtspelonck, of haegh, of lustbosch, boom en struicken:
Waer ben ik hier? men hoort den schellen nachtegael,
Den voorbo van de zonne en heldren morgenstrael.
'k Hoor levenwecker met een morgenkoelte opkomen,
En lieflijk klateren door klatergout en boomen.
Men hoort vier sprongen uit een bron en waterval
Van eenen heuvel zich uitspreien overal.
Dit tuight ons klaer genoegh wat bodem wy betreden.
Hier vloeit d'Eufract. hier bloeit de hof in 't Oosterfch Eden,
Het rijk van Adam en zijngade aen hem getrouwt.
Hier most ick schuilen met mijn schiltwacht in een woudt,

B 3

Of

ADAM IN BALLINGSCHAP.

Of doncker lustprieel, of myrtegalerye,
 Dan achter uitzien, dan van vore, dan ter zye,
 En letten hoe men best berockene eenigh quaet;
 Want ick, veraert van 't goet, dien vloeck der vloecken haet,
 En wensche hem, wien niets kan in zijn wezen deeren,
 In zijn geschapenheên te schenden en schoffeen.
 Zoo wort het helsche rijck van Lucifer gebout,
 Dat eeuwigh duuren zal. geen aenslagh is te stout
 Voor my, die niet ontzag den hemel aen te randen.
 Zoo neemt mijn wraeckzucht al de weerelt op haer tanden,
 En ruckt dit groot heelal uit zijnen winckelhaeck,
 Dat 's hemels as noch eers van mijne heirkraft kraeck'.
 Het lustme hem voortaan geduurigh werck te geven,
 En, schoon de blixem my ten troon hebbe uitgedreven,
 Te laeten blijcken wat ick, na dien val, vermagh.
 Al schoot ons maght te kort daer boven: 't hoogh gezagh
 Moet aenzien dat ons noch die magt is bygebleven
 Zijn' willekeure in al zijn werck te wederstreven.
 De naem van almaght is een titel zonder daet,
 Een krachtelooze klanck van roemzucht. wist hy raet
 Om eenigh wezen gansch van iet tot niet te brengen;
 't Was uit met my: men zoume in wezen niet gehengen,
 Min laeten in 't bezit van 's afgronts heerschappy:
 Daer leght zijn maght te laegh, al schijnt mijn maght in ly
 Te leggen. loeft men aen, gewis het kan niet feilen
 Wy zullen in den wint dien hoeck te boven zeilen,
 En dryven dan ruim schoots de rijcke haven in
 Waer naer men stevent. al 't geluck hangt aen 't begin:
 Aen d'uitkomst hoeft men niet te twijfelen door mistrouwen.
 Laet vry al 't hemelsch hof van zijne tinne aenschouwen
 Dat wy niet slaepen, als 'er roofte haelen is.
 Hy zette uit achterdocht, om 't rijck der duisternis
 In toom te houden, hier een schiltwacht uit van engelen,
 Die zouden Adams hof beschutten, en zich mengen

In

HET EERSTE BEDRYF.

In onraet en gevaer, dies dienen wy bedeckt
 Te wercken, eer men hen tot tegenstant verweckt.
 De koning van den hof, onnozel, zonder wapen,
 Magh op deze englewacht gerust en veilig slaepen:
 Want, zonder zulck een wacht, 't waer tijt om, zonder schroom,
 Of Adam, of zijn gade, in hunnen eersten droom,
 Te wecken met den slag, of door een' helschen waessem
 En smoock van peckstock hun het leven en den aessem
 Te neemen, hem ten schimp, die menschen 't leven gaf.
 Zoo zou de lusthof hem gedyen tot een graf,
 Ick, om de lijcken heen, met peck- en zwavelkranffen,
 Hier onder 's levens boom, in 't ront triomfe danffen,
 En brullen dat het aerde en hemel overklonck:
 Doch dit 's een poos te vroegh. Men moet den tweeden sprongk
 [Want d'eerste is ons misluct,] zoo reuckeloos niet waegen,
 Maer zachter toetreên, en gelegenheit belaege
 Van waer, en hoe men best den Schepper by den dagh
 In eenigh schepsel, groot of klein, bestormen magh.
 Alle afbreuck streckt tot winst. men moet allengs by trappen
 Beginnen, en van laegh opstiegen en stappen.
 Wie stadig steigert raect ten leste daer het stuit.
 Een rijp beract draef voor: dat wint een' slag vooruit,
 Laet zien wat kans, wat stof d'opgaende dagh wil geven.
 De zon, aen 't rijzen, zal den lusthof verf en leven
 Byzetten, Adam met zijn gade, hant aen hant,
 Doorwandelen den hof, die, heerelijck geplant,
 Hen luttel min ziet dan aertsenglen begenadicht,
 En uit Gods vollen schoot, naer lijf en ziel, verzadigt.
 Men sla het onderling gespreck van verre ga,
 Bespie wat middelen den schepselen tot scha
 En afbreuck dienen. let, in eenen hoeck gescholen,
 Wat hun verboden wert, en wat hen wort bevolen,
 Op lijf- en ziel straf: want de hooghste is niemants vriend
 Dan die zijn hoovaerdy ten roem en aenwas dient;

Eene:

Eene oirzaeck, waerom gy, mijn hemelsche eedtgenooten,
 Als wederspannigen, ten afgront zijt gestooten,
 En zoo verstootten, en verandert van gestalt,
 Dat in der eeuwigheit geen wederkeeren valt
 Naer boven, daer de poort en draeiboom blijft gesloten.
 Maer laet ons schuilen, eer het licht koome opgeschoten
 In 't heldere ooste, en uit het weeligh roozendal
 Heer Adam, met zijn bruit geweckt, op 't aenzicht vall',
 En zijnen leenheer loof, die hem 't bezit van Eden
 Te leen geschoncken heeft, en, onder zijne treden,
 Den boomgaert zegent. houdt u stil, als of gy sleept,
 En slaet dees laen in, daer de schaduw meest verdiept
 In 't roogh van 't lieve paer, van d'englewacht zoo blijde
 Te groeten, daerzetreên, gekleet in witte zijde
 Van erfrechtvaerdigheid, gellingert om hun leen,
 En oock zoo fijn van draet, dat door de zijde heen
 De schoonheit van het lijf uitschijnen kan, en gloeien:
 Gelijckwe door den dau het ryzend licht zien groeien.
 Uit deze schaduw kan men best den hof bespiên.
 Zy komen: duickt, 'tistijt, zoo kunnenze ons niet zien,
 Wy hen, en hun gespreck, en wezen, en gebaeren
 Al stil beluisteren, en gaslaen door de blaëren.
 Hy zwacit een myrt; zy rieckt een roos, versch afgepluckt,
 En noch geloken. al 't geboomte neight en buckt
 Eerbiedigh neder, waerze aendachtigh heenetreden.
 De hemel luistert naer hunne aendacht en gebeden.

Adam. Eva.

DAer rijft het alverquickend licht,
 Dat, laegh gedaelt beneên de kimmen,
 De schaduwen en bleecke schimmen
 Verdrijft van 's aerdtrijx aengezicht.
 De voglezangk, aen 't licht ontfteecken,
 Begint met eene morgenwijs,

Den

Den grooten zegenaer ten prijs,
 Aen alle kanten uit te breecken.
 Ay laet ons beurtewijs den toon
 Der voglen, vroegh aen 't quinckeleeren,
 Navolgen, en 't geluit schakeeren,
 En strengelen tot eene kroon.
 Ick wil u voorgaen met gezangen!
 Gy mooghtme volgen, rijk van lof.
 Maer nu, mijn liefste, van wat stof,
 Van waer den zangk best aengevangen?
Eva. Van wien toch beter dan van Godt,
 De bron, en springaer aller dingen?
 Kunt gy van iet wat lievers zingen?
 Hy is uitdeeler van ons lot.
 Hef aen, mijn liefste, op 't hoogh behaegen:
 Ick volgh uw' voorzang keer om keer,
 Op dat de galm den beurtzang leer
 Aen dal, speloncken, bosch, en haegen.
Adam. Van u beginnen wy met reên,
 Zoo dra de zon ter kimme uitryze,
 Algoede, almaghtige, en alwijze,
 Der dingen oirsprong, eenigh een.
 Wy zagen, toen onze oogen zagen,
 U endeloos schooner dan de zon,
 Een' schijn gelijck, die in een bron.
 Den mensch gelijckt, ô bron der dagen!
 Wy zagen die ons 't wezen schonck,
 En uit het roode klay bootseerde,
 Een ziel inâemde, en haer vereerde
 Met eenen glans, die uit u blonck.
 Gy dommelde uwen heldren luister
 In onze ziele, een majesteit
 Van vryen wille, onsterflijckheit,
 En reden, noit bewolckt noch duister.

C

Eva.

ADAM IN BALLINGSCHAP.

Eva. Geloofte zy Godt, die u verscheen,
En was, en is, en eeuwig duure.
Gy zweemt naer d'edelste natuure,
En hebt met aerdscheit iets gemeen.
d'Alwijze wil twee ongelijcken,
De ziel en 't lichaem door een' bant
Te binden met zijn stercke hant,
Een' bant, die nimmer zal bezwijcken.

Adam. De godtheit plante dezen hof,
Tot een gerust verblijf des menschen.
Hier groeit al wat een hart kan wenschen.

Hier vindt mijn bouluft bouwens stof.
Hier springt de bron, die tweepaer stroomen
Uitlevert, en den hof besproeit,
Waer zy langs bloeiende oevers vloeit,
En laeft de wortels van de boomen.

Hier bloeit de boom, die 't leven voedt,
En geesten koestert in onze aëren.
Door 't ooft, gedeckt met zilvre blaëren,
Dat 's menschen graegheit eeuwig boert.
De dau, die 's morgens valt van boven,
Is zuiver man en leckerny

Op onze tong. hoe zouden wy
Dien oirsprong alles goets niet loven!

Eva. Geprezen zy de zegenaer,
Die 's menschen hart zoo mild verzadicht,
En met zijn' rijkdom begenadicht.
Wat uit hem vloeit is wonderbaer.

Hy storte hier een' vollen horen
Van overvloeden voor ons uit.
't Is Godt al wat de hof besluit.
Hy sluit voor ons geen schattrezooren.

Adam. Nu kenne ick eerst het heil van 't goet
Der megenootschap, nu gy blijde

U we

HET EERSTE BEDRYF

U weet te voegen aen mijn zijde.

Wat valt my uw genootschap zoet!

Wat 's eenzaamheit by 't lief genieten

Van uwe tegenwoordigheit!

Mijn hulp, indienge van my scheit,

Zou 't leven my dan niet verdrieten?

Mijn zuster, dochter, of mijn bruit,

Hoe zal ick u, mijn liefste, noemen?

Het paradijs stroit palm en bloemen:

Voor uwe voeten groeit het kruut.

Eva. Wat u, mijn lief, alleen vermaeckt,

En anders niet, zal my behaegen,

Van dat het eerst begint te daegen,

Tot dat de zon haer daghvaert staect.

Gevolghzaamheit, bescheit, en stilte,

Een vrolijk hart, een blijde geest

Voeght d'eerste bruit, op 't eerste feest.

Dat Godt mijn hart in 't uwe smilte.

Adam. Wachtenglen, volgt ons spoor. heft vrolijckaen: ontvout,

By beurtte op eene ry, den oirsprong aller dingen.

De galm van 't paradijs schept lust u na te zingen

Hoe dit heelal uit niet zoo heerlijk wiert gebout.

REY VAN WACHTENGELN.

I. Z A N G.

GOdtschiep den baiert, woest en duister.

Natuur had maer een aengezicht,

Lagh vormeloos, en zonder luister.

Toen sprack de Hooghte: 't werde licht:

En daetlijk wert het licht geboren.

Een lichaemloze schemering,

Die noch geene oogen kon bekooren,

En evenwel haer' rondenkring

C 2

Vol-

ADAM IN BALLINGSCHAP.

Voltrack, in tweemaal twalef stonden,
 Rondom den blinden baiert heen,
 Daer 's weerelts zaet in lach gewonden,
 En elke hoofstof ondereen.
 O licht! wy komen u begroeten,
 Als d'oudste dochter aen Godts voeten!

I. T E G E N Z A N G.

De zelve hant, die 't licht aenleide,
 De watren boven 't hoogh gespan
 Des hemels van de laeghte scheide,
 En slootze binnen hunnen ban,
 Op dat het menschedom zich, van onder
 Zijne oogen slaende in 's hemels boogh,
 Om 't wateren gewelf verwonder,
 Dat op Godts almaght drijft om hoogh;
 Een hoofstof, wuft en ongebonden,
 Gehoorzaemt hem, die haer beriep
 Om hoogh uit grondelooze gronden,
 En uit kristal een' hemel schiep,
 Om in dien kreits, rondom te vloten.
 Zoo wert de tweede dagh gesloten.

II. Z A N G.

Maer d'aerde lach noch diep gezoncken
 In 't water, dat haer aenschijn deekt.
 Toen scheide d'opperste 't verdroncken,
 En drooghen vocht, de vloet vertreckt.
 Zoo stont het water op de stranden
 Gestuit, men zagh alom in 't ront
 De drittige en de vaste landen,
 En bergh en duin op zee gegront.
 Hy kleede d'aerde in kruit en lover,
 Bezaeide haer met vruchtbaer zaet.

Hier

HET EERSTE BEDRYF.

Hier zweefde Levenwecker over,
 En zetteze in 't gebloemt gewaet
 Te pronck, gelijkwe haer aenschouwen.
 O groote schoonheit der landouwen!

II. T E G E N Z A N G.

De hemel eischte oock zijn cieraeden,
 Als d'almaght daer de torts ontstack,
 De zon, die met robijne raden
 Haer heirbaen volghde, en niet ontbrack
 Uit oosten helder op te daegen;
 Waerna de maen haer ronde sloot;
 Gestarnt de schaduw voor quam jaegen,
 En danffen om den hemelkloot.
 Zoo leert men aeren onderscheiden,
 En maenden; en het aerdtrijck kreegh
 Zijn warmte in beemden, bosch, en weiden,
 Terwijl de zon neêrdaelde of steegh,
 Om 't leven van natuur te queecken.
 Men ziet iet godtlijx in dittecken.

III. Z A N G.

De tweepaer hoofd- en weereltstoffen
 Ontfingen reede haer beslagh:
 Het licht des hemels is getroffen:
 Maer wat verwacht de vijfde dagh
 Van d'oppermaght? de visch en vogel,
 Die 't vocht bezwemt, en d'ope lucht
 Met scherpe vinne en vluggen vlogel,
 Bewaert zijn streeck, en lichte vlught.
 Daer weemlen walvisch, en dolfijnen:
 Hier stijgen adlers hemelhoogh,
 Die zelfde zon, te sterck in 't schijnen,
 Braveeren met hun scherpziende oogh.

C 3

De

ADAM IN BALLINGSCHAP.

De zee en lucht begint te leven.
Natuur heeft elck zijn wijck gegeven.

III. TEGENZANG.

De zeste dagh verweckt de dieren,
Die, 't hooft om laegh, het gras betreên,
Ofd'oogen slaen naer 's hemels vieren,
En gaslaen wat hun viel te leen
Van Godt, den eigenaer der dingen,
Die om den mensch den hemel schiep,
Oock lichaemloze hemelingen,
Die hy tot 's menschedoms dienst beriep
In 't paradijs, daer twee te gader
Gewetticht zijn van d'eerste maght,
Die hun verscheen, gelijk een vader,
Hen troude, en minzaam t'zamenbraght.
Gezalight paer in 'saertrijx hoven,
Verwacht een schooner hof daer boven.

HET TWEEDE BEDRYF.

Gabriël. Rafaël. Michaël.

WY zweefden zacht en stil den blancken Melckwegh neêr,
De morgenzon voorby, die, schijnende uit het meer
Van 't oosten zuidwaert aen, met haeren gouden wagen,
Den middagh kroonen gingk. toen wy dees springbron zagen
Vier aders leveren aen 't aerdsche paradijs,
Naer 't hemelsche genoemt, en daer de bruijloftswijs,
Tot vreught van d'eerste trou met vrolijke engletongen,
Voor bruidegom en bruit, zal worden opgezongen;
Zoo strecken wy terstont de vleugels hier ter ste:
Gelijk een arentsvlught, die wijt, van over zee,
Of uit de starren strijkt in top van hooge cederen,
En dan zich zelve deekt en schaduwt met haer vederen.

Wat

HET TWEEDE BEDRYF.

Wat heeft de Godtheit hier een hemelschdom geplant!
Hoe roken wy den geur van 't melck- en honighlant,
En blancke lelien, en versch ontloke rozen!
Hoe slonckren d'oovers hier van bdellion, turkozen,
Karbonklen, onixsteen, en flickrend diamant!
De gront is een tapijt van bloemen. geene hant
Van geesten kan zoo rijk borduuren en schakeeren.
Wat vogels steecken hier in kostelijke veeren!
Daer staet d'eenhoren, die zich spiegelt in de bron.
Hier volgt de zonnebloem het aenschijn van de zon,
En schijnt in 't harte ontvonckt van levendige straelen.
Wat vogels zingen daer alle engelsche kooraelen
Met hunne keelen na! hoe weeligh hangt dit ooft!
Hoe zwilt dees muskadel! d'oranje boom belooft
Den mont verquickend sap. men ziet het vee gedyen
By keur van geurigh kruit, en duizend leckernyen.
De rugh van 't dertel lam, gedoft met eene vacht
Vangloênde purpervelf, getuight door zijne draght
In welck een' beemt het weit, en draeght livrey en wapen
Van koningh Adams hof, ter heerschappy geschapen.
De boom zweet honighdau. de beek geeft room en wijn.
De boomschors is kanneel. hier valt de zonneschijn
Gematight, niet te heet, noch koel: het zy de straelen
In top staen: 't zy het licht verrijze, of koom te daelen.
d' Alzegenaer stort hier zich zelve teffens uit,
En waert in dier, en erts, en steen, en plant, en kruit,
Doch meest in Adam, heer van 't edelste geweste.
De hemel gaf zijn hart aen 't aerdtrijck hier ten beste.
Raf. Aertsengel, Gabriël, doorluchtighste gezant,
Dees lufthof, die de kroon van 's aerdtrijx hoven spant,
Behoeft geen' englelof, en gaet het al te boven.
Het lofbazuinen kan zijn schoonheit slechts verdoven.
De Godtheit wandelde in de lommer van dees blaên,
En liet, na'et planten, in den hof haer stappen staen.

Godt

Godt heilighde den gront, zoo zegenrijk betreden,
 En schonck dees streeck den naem van wellust, dat is Eden;
 Daer geen volkomenheit ontbreekt, in 's menschen oogh.
Gab. Mijn leistar, Rafaël, die in den hooghsten boogh
 Des hemels wert gewijt in 't zevental, wilvaerdigh
 De Godtheit naer den mont te zien, en Godts rechtvaerdigh
 Besluit te stercken; het wort tijt dat wy gelijk
 Den koning groeten, met den intre van zijn rijk,
 En zijne koningin, en, onder 't heusch bejegenen,
 Hun heil toewenschende, de twee gelieven zegenen
 In 's allerhooghsten naem, en kroonen bly van geest.
 Dan zulge, aen mijne zy, het heerlijk bruiloftsfeest
 Bekleeden. pas het paer, als ick 't gebie, te kranffen
 Met eeuwigh lauwerier, gebroght van 's hemels tranffen,
 Doorvlochten met robijn, en hemelsch diamant.
 Laet 's hemelsch rey den disch met zijn gewijde hant
 Voorzien van dierbaer ooft, gewassen aen die tacken,
 Dat 's menschen leven voedt, en tegens het verzwacken
 De zenuw stijft, en sterckt; het bloet in eenen staet
 Bewaert op zijn gewicht, en ingeschape maet;
 Als oly van d'olijfde vlam, die, zonder zwichten,
 Niet ophoudt, even klaer te branden, en te lichten.
 De zon ga haeren gangk, en mercke tijt en uur:
 Dees boomvrucht queect en sterckt het wezen van natuur,
 Alle eeuwen uit en in, erfvyant van 't bederslijck.
 Zoo leeft de mensch, als Godt en d'engelen, onsterflijck.
 Godts veltheer Michaël blijf midlerwijl de wacht
 Bevolen van den hof, om 't goddelijck geslacht,
 Het menschedom, ga te slaen, zoo ver het God gehenge,
 Op dat geen helsch gespan, zich in de bruiloft menge,
 En bruidegom en bruit, versteeken van zijn hulp.
 Den doot niet drincken uit een parlemoere schulp,
 Waer in men druiven perst, en rijpe muskadellen,
 Die aen de wijnranck, milt van sap, uit weelde wellen.

Kort

Kort om, een ieder lette op zijn' ontfangen last.
Mich. Gezant des hemels, ick verschijn geharrenast
 Met hellem en rondas, uit diamant gekloncken,
 En dit tweelinedigh zwaert, daer vier en gloet en voncken
 Uit sprongen, toen ick 't heir van Lucifer besprong,
 En uit Godts troonen in den diepen afgront drong.
 Al quaem hy brullende van onder opgedondert,
 Daer 's aerdtrijx navel wat Godt vloecht houdt afgezondert
 Van 't koesterende licht, dat al wat leeft verquickt;
 Wy staen voor geen geweld verbijstert noch verschrickt.
 Gebie slechts: 't lust me hem noch eens op 't spits t'ontfangen,
 En 's afgronts wapenroof in 's hemels kerck te hangen.
Gab. Wel aen, beliest het u, bewaeck den hof rondom.
 Eerst volgh een poos, tot dat ons Adam wellekom,
 Wy 't rijk gezegent paer bekranssen met laurieren,
 En onverwelckbaer loof. men zal de bruiloft vieren,
 Daer 's levens boom bedeckt den klaeren watersprongk,
 Waer uit terstont een leeu met zijn leeuwinne dronck,
 En zoo veel dieren, als op Adams wenck verzaemen,
 By hem getekent, elck met hun byzondere naemen.
 My dunckt daer ziet men bruit en bruidegom gepaert
 Genaecken, hant aen hant. zy komen herrewaert.
 Hoe lief en aengenaem is zulck een trougenootschap!
 Ick wensch Godts zegen hun t'ontvouwen met mijn bootfchap.
 Een rey wachtenglen volgt van achter op hun spoor,
 En streelt met blijden zang 't aendachtige gehoor.

Adam. Gabriël.

A Y zie, mijn liefste, wat geluck zal ons gemoeten?
 Daer komt het hemelschdom met zijne zuivre voeten
 Den gront van dezen hof bezwieren uit de lucht.
 Zy laeten eene streeck van gout in hunne vlucht
 Van boven na. ay zie, wat zijn dat schoone pennen,
 Hun vlugh ten blancken rugge uitwassende, om te rennen

D

In

In wint en starren, op des oppersten geboôn!
 Zy brengen gaven mede, en meer dan eene kroon
 Van lauwerblaën. wat wil d'almagtige openbaeren,
 Die, schoon onseen getal wachtengelen bewaeren,
 Noch hooger geesten uit de starren nederzendt?
 Godtheiligh hemeltal, de Godtheit best bekend,
 Weest wellekome; het zy 't u lust om laegh te zweven,
 En uit te spannen, om 't gewest, daer menschen leven
 Eens door en door te zien; het bovenste en 't beneên
 Te zien afsteeken op elckandre en tegens een,
 Om klaerder 't onderscheit van 's hemels rijcke schatten
 En 's aerdtrijx minder goet in uw verstant te vatten;
 Het zy u d'opperste met een' byzondren last
 Hebbe uit zijn' troon gestiert: gelijk 't hem eeuwig past
 Den schepselen een wet naer zijnen wil te zetten;
 Gy zijt ons welkom, meer dan welkom. onbesmetten,
 Die d'onderweert uw gemeenschap waerdigh kent,
 Gy moet ons bey, naerdien 't geluck u herwaert zendt,
 Gezelschap houden, 't licht in onze duisternissen
 En 't hemelsch paradijs om 't aerdsche een weinigh missen,
 Indien des menschen bede op englen iet vermagh.

Gab. O stedehouder van het opperste gezagh
 Op aerde, zijt gegroet, eerste oorsprongk der geslachten,
 En stam der spruiten, daer de weelden op wachten:
 O vorst, die Godt alleen voor uwen leenheer houdt,
 De Godtheit, op wiens maght en goetheit gy betrouwt,
 Godt, die u paerde door zijn hemelsche genade
 Met deze uw eige ribbe, uw vleesch, en wedergade,
 Zent ons van boven, om u heil in dezen staet
 Te wenschen in zijn' naem, op dat de dageraet
 Der weert schooner rijze en opluicke in u beide,
 De bruiloft innega, op 't goddelijck geleide,
 En d'eendraght u getrou verbindende door den bant
 Van 't onderling verbont, bezegelt hant aen hant.

En gy, ô zuster, bruit, en dochter van uw' hoeder,
 Genarijcke Eva, licht der maeghden, groote moeder
 Van zoo veel levenden, als d'aerde uit uwen schoot
 Van verre alreede ontmoet, volschoone bedtgenoot
 Des schoonsten bruidegoms, gy morgenstar der vrouwen,
 Wat wil uw naem en faem zich wijt en zijt ontvouwen,
 Indien d'alzegenae, die u zoo hoogh verheft,
 En dus te prijck zet, in deze echt zijn oogherck treft!
 Gedooght nu dat we u beide, in 's hooghten naem, bekranssen,
 Terwijl de hemelen al juichende om u danssen.
 Ontfangt dees kroonen, gy die dus geluckigh paert.
 Een grooter kroon wort u in eeuwigheit bewaert.

Adam. Gy komt ter goeder ure ons eeren hier beneden.
Ga. Wy komen door Godts last uw' bruilofsdisch bekleeden,
 Daer 's levens boom den dish met zijne schaduw deekt.

Adam. Gelooft zy d'opperste, die zijn genade streckt
 En uitbreit wijder dan de heldre zonneglanssen
 Zich spreien overal, uit zijn turkoize transsen.
 Wy neemen uwen wenschen zegen danckbaer aen.
 De rijckste vader stort in zijnen onderdaen
 't Genarijck hart uit, door ontelbaer tal van goeden.
 De vrucht van 's levens boom is maghtigh ons te voeden
 Met alle leckerny, die lijf en ziel vernoecht.
 Hy heeftme deze gade uit liefde toegevoecht,
 Op dat ick haeren troost en noothulp zou genieten.
 Zoo kan geene eenzaamheit my quetsen noch verdrieten.
 't Hart der godtheit legt hier voor ons beide bloot.

Ga. Geluckigh leeftge met uw lieve trougenoot,
 Gelijk een koning, zy als koningin van Eden.

Adam. Gy Reien, volgt, terwijl wy door den lusthof treden,
 Ons spoor met feestgezang. 't gevogelt zingt u voor.
 De dieren luisteren, en geven u gehoor.

REY VAN WACHTENGELÉN.

I. Z A N G.

Wie kan zijn gaetigh oogh verzaden
 Aen 't paer, ter bruiloftsfeest bereit,
 Bekleet met zuivere gewaeden
 Van hemelsche Erfrechtvaerdigheid?
 Gewaeden, niet van vrou Natuure
 Gewrocht, neen zeker, neen ô neen!
 De stof van 't kleet is veel te puure,
 En niet te vinden daerwe treên.
 Dat kleet viel hun ten deel van boven.
 De godtheit schonck dien bruiloftschat
 Hun beide uit liefde in d'aertsche hoven.
 Och dat geene aerdscheit dit beklad,
 Noch vuile vleck het schende in 't praelen.
 Geen blanckheit magh het hier by haelen.

I. T E G E N Z A N G.

Dees zuiverheit sproot uit geen zonne,
 Die daeghlijx opgaet voor 't gezicht,
 Maer uit der hemellichten bronne,
 Eerste oirzaeck van al 't zichtbre licht.
 De godtheit, uit gena bewogen
 Tot mildheit, wou zijn beelt bekleên
 Op 't heerelijx; het alvermogen
 Het puick van 's hemelschat besteên
 Aen 't menschdom, by hem uitgekozen.
 Nu wijcken zuiverheit en geur
 Van witte lelien en roozen
 Voor deze bloem. nu wijckt de keur
 Van bloemen, en alle andre stoffen.
 De godtheit heeft haer wit getroffen.

II. Z A N G.

II. Z A N G.

De mensch, uit lijfen ziel bestaende,
 Twee deelen, ongelijck van aert,
 Gevoelt geen' strijt, geen overslaende
 Gewicht: want elck van bey bewaert
 Den evenaer. d'een wil als d'ander.
 De reden onderworpt zich Godt,
 Het lijf de ziele, wijs en schrande.
 Verloor de mensch dees gaef, dit lot,
 En most hy by zijn kracht volharden,
 Natuur kon hem niet houden staen.
 Men zagh het bruiloftskleet aen flarden,
 En al die schoonheit gansch vergaen,
 Daer Cherubijnen zelfs om blaecten.
 Nu deekt een wolck van glans de naecten.

II. T E G E N Z A N G.

Gelijck de keel en harpesnaeren,
 Gespannen op een' zelve toon,
 Een schoon geluit in d'ooren baeren,
 Dat englen treckt uit hunnen troon,
 Zoo baert d'eenstemmigheid, in 't paeren
 Van lijf en ziele, aen een getrouw,
 Een lieflijkheit, die door alle are
 De geesten streelt en onderhoudt.
 Dus leeft de mensch gerust op d'aerde,
 Gelijck een Godt, in volle vreught.
 Och of de Godtheit hem bewaerde
 In eene zelve lente en jeught,
 Zoo kon de bruiloft eeuwig duuren.
 Een bant verbindt de twee natuuren.

TOEZANG.

Engelscheit en dierscheit mengen
 In den mensch zich onderen.
 Om deze overeen te brengen
 Wou de vader hier beneen
 Met een hantvest hem verrijcken,
 Die den ongelijcken treck
 Van de worstelende ongelijcken
 Vreedzaam houdt in hun besteck.
 Eert uw hantvest, ó gelieven,
 En bewaert uw' vaders last,
 Zoo kan u geen vyant grieven.
 Houdt u buiten leed en last.

HET DERDE BEDRYF.

Asmode. Lucifer.

Doorluchtste keizer van den jammerpoel, vol rampen,
 En 't rijk der weereit, wy verschijnen op uw slampen,
 In schaduw van den boom, geladen en vermalt
 Van heerlijk ooft, waer door de kennis groeit en walt.
 Gebie al watge wilt uw' dienaar toebetrouwen.
La. O Asmode, nu help ons 't rijk des afgronts bouwen.
 Wy zoeken hulp en steun aen uw' doortrapten raet,
 Uit lust ter wraecke van dien onverdienden smact,
 En 't schendigh ongelijk in 't opperhof geleden,
 Daer Michael, bestormt, en weertigh aengestreden,
 Het heit der hemelen met zijnen donderslagh
 En blixemsraelen dreeften troon uit van 't gezagh,
 Ons eeuwigh toegelien. nu willenwe, als bandyten,
 Geduerigh tegens 't rijk van dien erfvyant wrijten,
 Niet voor de vuist, en door een openbaer geweld,
 Naer dien zijn heitkracht ons te maghtigh valt in 't velt,

Maer

HET DERDE BEDRYF.

Maer door bedrogh, en list, en heimelijcke laegen.
 Zoo kan het kleinste dier het allergrootste plaegen.
 Nu giet dien aenslagh eens in een' rechtschapen vorm.
As. Het allerreetsste is dat men listigh hem bestorm,
 In zijn volschapen beelt, wiens glans zoo hemelsch floeckert.
 Indienghe 't krooft, dat naer den vader zweemt, verdonckert,
 Zoo keert hy 't aenzicht van deze ongelijckenis.
 Gy weet hoe hun dit ooft zoo scherp verboden is,
 Geraeckt de zoon 't verbodt des vaders 't overtreden,
 Zoo steekt hy zich in schult, door traenen, noch gebeden,
 Noch geene middelen te zoenen, hoe men schreit.
La. Dat waer de misdaet van de hooghste majesteit
 Te quetsen trots hervat, in d'aerdsche heerschappye.
As. Met reden. vangenwe aen van beeldschenderye,
 Naerdien het afgebeelde in zijnen oppertroon
 Te zeker zit. dus wort de parel van zijn kroon
 Geruckt, en in het slijk getrappelt en geschonden.
La. Wy nemen 't in beract. maer weetge oock andre vonden
 Te vinden, om allengs en niet zoo plotseling
 Onst openbaeren? want de hemel sloot een' ring
 En wacht van englen om dees beide, die nu paeren,
 En vrolijk bruiloften. gy hoort door loof en blaeren
 Den blijden bruiloftsgalm, en schellen vogleklangk,
 Urtelge, en tack, en haege, ontvonckt aen englezangk,
 Het feest inluiden. men is bezigh met bereiden
 Endecken van den disch. Wachtengelen geleiden
 De gasten, en de bruit en blijden bruidegom.
 Oock waert hier Michael, het hooft der hofwacht, om
 Te waecken, dat geen wrock van helsch gespoock hen stoort.
 In 't kort men houdt'er wacht, van achter, en van vore.
 Bandyten worden licht verraeden, en ontdeckt.
As. Bandyten dienen op te waecken, ongeweckt
 Van hunnen vyant, en geen vast verblijf te zoeken,
 Noch licht en ope lucht. De schaduwgen, en hoecken,

Spe-

Spelonck, en onwegh, bosch, en galery, en laegh
Bedecken allerbest het nachtspooch, dat by daegh

Ongaerne wort gezien. het moet zich zelf bewaeren.

Lu. Hoe kuntge wercken, en uw' aert niet openbaeren?

As. Men trecke een grijsaen van het een of 't ander dier.

Lu. Een vogel, die de lucht met zijne pen bezwier,

Gelijckt den geesten, die op hunne vlegels zweven.

Verkies den adelaer, der voglen vorst, in 't streven

Alle anderen te kloeck, en die met zijn gezicht

En oogh strael niet ontziet het steekend middaghlicht

Te rarten. d'adelaer zou zijnen roof ontdekken

Van verre, indien hy most verhit ten oorlogh trecken.

Hy is gewapent met den beek en scherpen klaeu.

Of kies een' elephant. zijn lichaem valt niet naeu

Om in tescuilen, en bedeckt te loopen mommen.

Hy is in reengebruick de kloeckste van de stommen,

En maghtigh met zijn' snuit een' boom te slaen in 't zant,

Of Adam, in de lucht gellingert, op den tant

Te vatten, zoo 't hem niet van geesten wort verboden.

As. Dat's waer: de godtheit waeckt om laegh voor d' ondergoden,

En zijn' stadthouder, vorst en hooft van 't aerdsche rijk.

Geen dier is menschen in zijn kloekheit zoo gelijk,

En ons zoo nut, om stil een' aenslagh uit te wercken,

Dan een geschubde draeck, voorzien van schoone vlercken.

Hy is in vliegen en omzweven uitgeleert.

Zijn tong, om 's menschen spraek te volgen, gebootsert,

Zou geestigh weifelen, en liegen, en bedriegen.

Dat waer de rechte valck om van mijn hant te vliegen,

En deze onnozelen te grijpen in hun vlucht.

Lu. Spreeck zachter. zie eens om en weêrom, dat geen lucht

Uw stem ontdecke, en zy dien grooten aenslagh mercken:

Want hoe gy werckt of niet, men dient bedeckt te wercken.

En hen te vangen, eer men onraet kan vermoen.

As. Wat dunckt u van den draeck? *Lu.* de slang is schalck en koen,
Twee

Twee eigenschappen, niet onaerdigh uitgekoren.

De schalckheit is dit dier natuurlijk aengeboren,

Gelijck de slouthet. zoo dees beide gaen gepaert

Wort d'aenslagh uitgevoerd, die zulck een' langen staert

Van jammernissen, door alle eeuwen, na zal sleepen.

Lu. Zy dienen beide niet al teffens aengegrepen.

As. Men moet omzichtig gaen, en spreeken een voor een.

Lu. De vloecken zegen is hun alle bey gemeen.

Zy trecken eene lijn: wat d'een begeert wil d'ander.

As. Zoo een van beide in wille en opzet dan verander,

Zal d'ander volgen op het spoor van zijne ga.

Lu. Indien de vrou zich met den man hierop bera,

Is 't vruchtloos aen de vrou dit stout bestaen t'ontginnen.

Het reetste is eerst het hart van haeren man te winnen.

De vrou volght lichtelijck het voorbeeld van den man.

As. Indien men op het hooft geen voordeel winnen kan,

Zoo moet men door de vrou den man zien om te zetten.

Lu. Zy zal haer lippen traegh aen deze vrucht besmetten.

As. Een dertle snoeplust kan haer brengen tot vergrijp.

Lu. Het overtreên smaectt raeu. *As.* de vrucht is versich en rijp,

En lekker op de tong, bekoorlijck in haere oogen.

Zoo wort gevoelen, smaect, met een 't gezicht bedrogen,

Dry zinnen teffens door een' appelbeet alleen.

Lu. Zoo wort mevrou eerst, maer de heer niet overstreên.

As. De vrou moet voortreên, als de zwackste van hun beide,

En bieden hem de vrucht. *Lu.* en zoo hy haer uitzeide

Zijn' mont te zetten aen het aengeboden ooft?

As. Ontvoutze wat al goets dees appel hem belooft,

Hoe kan hy laeten eens op haer verzoek te proeven?

Lu. Om eenen appelbeet den oppersten bedroeven,

Door 't reuckloos overtreên van zulck een streng verbodt,

En een gewisse doot te sterven, om 't genot

Van eenen mont vol saps, leert dat den mont niet spaenen

Van doorelijck venijn? *As.* zoo zy 't verzoekt met traenen,

E

Hy

Hy slaet zoo klein een bè de jonge bruit niet af.
 Oock terghit verbodt de lust. het dreigen van de straf
 Ontvonckt de lust. gy weet hoe lust u kon verrucken.
Lu. Maer t menschedom spiegelt zich aen 's engels ongelucken.
As. Hy is te bijster op meer wetenschap belust.
Lu. Wat zaecken zijn hem niet natuurelijk bewust,
 Oock boven zijn natuur? *As.* noch zal hy 't zeil niet strijcken,
 Maet willen Gode zelf in wetenschap gelijcken.
Lu. Den allerhooghsten niet te wijcken, was de bron
 En eenige oirsprong, daer ons onheil uit begon.
As. Zoo dient men langs dien kant hem listigh aen te randen.
Lu. Begin, en voer het uit. zie toe beleggh uw banden
 Aen alle kanten vast, op dat hy 't niet ontspring'.
 Is u een spooock of tien te weinigh en gering,
 Men zal een regement oppressen hier ter stede.
As. De schalcke Belial, mijn schiltknaep, houdt zich reede.
 'k Zal hem berechten hoe hy best ter mensche jaght
 De netten spanne, om al het menschelijck gellacht,
 Met eenen zelven slaggh, in 't eerste paer te vangen.
Lu. Het rijk des afgronts zal met smooock en lofgezangen
 U eeuwigh eeren, zoo gy 't heldenstuck volvoert.
 Al wat de vleermuisvlerck in lucht en zwavel roert
 Verlangt te deelen in den rijkdom van dien zegen,
 En vaert op helsch getoet den overwinner tegen,
 Zoo moedigh, dat de stoel des hemels, op 't geschal
 Aen 't wanckelen, verschrickt van 's menschedoms zwaren val.
 Maer dit 's een poos te vroeg: dees hofstorm moet eerst voorgaen.
 Vang rustigh aen van 't hooft, en zie niet om. laet doorstaen.
 Verchalek den bruijom eerst, en dan de nieuwe bruit.
 Spreeck Belial: daer komt hy aen, en vlamt op buit.

Belial. Asmodé.

Myn heer, ick zocht u, in de lommer van dees hoven,
 Daer gy op 't stampen quaemt van onder opgestoven.

Hoe

Hoe luid de roep toch van den grootvorst Lucifer?
 Wat blyschap hoort men hier? *As.* dees bruiloft wort niet ver
 Van hier gehouden: maer wy zijn 'er niet geroepen.
Be. Wat bloeit dees lusthof schoon! hier valt genoegh te snoepen.
 Het paradijs ooft drupt den gaepende in den mont.
 De lucht van kruit en bloem rieckt heilzaam en gezont.
 De boomen bloeien door al 't jaer, als uit gewente.
 Natuur smilt lieflijk vier getijden in een lente,
 Niet anders dan of zy hier eeuwigh bruiloft houdt.
As. De grootste hovenier, die dezen lusthof bout,
 En plant, is zelf belust geduurigh hier te waeren.
 Hy sloot het huwlijk der gelieven, die nu paeren.
 Wy zijn berzen dees vreught te stooren, hem ten spijt.
 De vorst, die 's menschen heil en 's hemels eer benijt,
 Begeert dat gy dit paer gelieven helpt verrucken,
 Om stout door snoeplust dit verboden ooft te plucken.
 Zoo krijght al 's hemels eer en 's menschedoms heil een' krack.
 De gansche weerelt hangt alleen aen dezen tack,
 En 't misbruick van dit ooft, indien ze zich vergaepen,
 Vergripen aen dees vrucht. *Be.* Hoe nu? is al 't geschapen
 Niet even goet, en schiep de schepper eenigh quaet?
As. Geensins: natuur is goet: in 't overtreên beltaet
 De quaetheit. tegens 't hoogh verbodt zich iets vermeeten
 Dat 's quaet. het leven wort gehanthaeft door het eeten:
 Maer tegens d'eerste wet iet eeten baert de doot.
Be. Ick vatte uw voorstel: maer hoe krijgen wy hen bloot,
 Terwijlze 't bruiloftsfeest met hun genooden vieren?
As. Gy moet u in een slang, de loofte van de dieren,
 Vermommen, en hun stil genaecken van ter zy.
Be. Wort d'eerste bruiloft met zoo schoon een mommery
 Vereert, het wil de bruit en bruijom eeuwigh heugen:
 En wat is mommery? een geblanckette leugen,
 Wat anders in der daet, wat anders in den schijn.
 Ick wil de bruiloftschael vermengen met venijn.

E 2

De

De verf van 't blozende ooft zal lekker lockaes strecken,
 En met haer' glans den worm, die binnen steeckt, bedecken.
 Zoo een van beide zich aen deze vrucht vertaft,
 Geraeckenze alle beide aen mijnen angel vast.
As. Gy kuntze plotseling niet vatten en bekooren;
 Zy moeten eerst uw rede en schijnschoon voorstel hooren.
Be. 't Gehoor moet voorgaen, en de rede hun den schroom
 Beneemen, om allengs wat nader aen den boom
 Te treden, voet voor voet; dan met de hant genaecken
 Den appel, die het ooghe bekoort, den mont tot smaecken
 Verloekt, zoo wort de doot onwetende gekust,
 En niet ontmomt, eer 't vier der snoepkoortse is gebluft.
As. Gy weet uw oogherck net en op een punt te treffen.
Be. Dan zal 't vernederen kort volgen op 't verheffen.
As. Zoo heeft het Lucifer in zijnen val geleert:
Be. En wy met hem, tot in den zwavelpoel verneert.
As. De grootvorst vint geraen den man eerst om te zetten:
Be. Die ziet te scherp, en zal door grijns en schoon blancketten
 Der logen heenezien. de vrouwekunne is zwack
 En simpel, als een duif. wy moeten met gemak
 Te werck gaen, en den man door 't vrouwebeelt genaecken.
As. Het waer de kortste wegh den man in 't hart te raecken.
Be. Geweer te spillen op een sterck en scheutvry helt
 Is ongeraden. hier gelt loofheit, geen geweld.
 Men moet het steenen hart vermurven door gebeden,
 En vrouwelippen. dus laet wasch en klay zich kneden,
 Door gloet en vochtigheit: en Adam, dus ge-eert,
 Is van de hooghste hant uit aerde gebootseert.
As. Zoo woudtge door de rib des mans den man beweegen?
Be. Met reden: want zy heeft hem naest aen 't hart gelegen,
 Gelijck zijn eige ribbe, en tredenze in gespreck,
 En noodtze haeren heer, het hart zal dezen treck
 Terstont gevoelen, en, zijns ondancx, onverslagen
 Den snoeplust van de lieve en jonge bruit behaegen,

En

En innewilligen haere allereerste be.
As. 'k Beken gevolghzaemheit is voester van de vre.
Be. Zoo zietge in 't paradijs verzaemen d'eensgezinde.
 De doffer volgt de duif, het hart de trouwe hinde,
 De leeu de boschleewin. d'een ga sleept d'andre voort:
 En waer valt weêrstant, als de liefde een lief bekoort.
 Doch eerwe ons in de leest van draeck of slang versteeken,
 Wat dunckt u? zoo wy haer in engleschijn versprecken,
 Gelijck een bruiloftsgast; naerdien de bruiloftsdich
 Van englen wort bekleet? *As.* in engleschijn? dat 's mis.
 Wat wonder waer het Eve in engleschijn te leiden
 En zetten naer uw hant? zy kan niet onderscheiden
 Dat uw begeerte met de wet des hemels strijt,
 En wort ontschuldicht: want geen heilige engel wrijt
 En worstelt tegens 't hof, van waer hy wort gezonden.
 Zoo bleef uw zege wel de helft en meer geschonden.
Be. Wy mommen best dan met de grijns van slang of draeck.
As. Indienge door dees grijns de menschelijke spraek
 Met aengenaemen toon kunt zonder valscheit treffen.
Be. Kan zy de valscheit van mijn voorstel niet beseffen,
 Het zal niet haperen aen een' oprechten klanck,
 Die min een menschestem, en meer een maetgezangk
 Van engelen gelijckt. de slangetong te recken,
 Gelijck een taeie snaer, en op een' toon te trecken,
 Natuurlijk als een' galm, die uit den hemel daelt,
 Dat is de ziel met kunst door d'ooren heen gehaelt.
As. Geluckt u dit, gy zult de zinnen haest betoveren,
 En door den ingangk van 't gehoor het hart veroveren.
Be. De voglezangk zou zelf een' woesten zeeorkaen,
 Betoveren, en houdt de wilde baeren staen.
 Ick wil het menschedom haest dien hemelsprong verleeren,
 En hindren zijn natuur om hoogh te triomfeeren,
 Te hoopen op den stoel, waeruit de haet ons schuylt;
 Een wraeck, die eeuwich al zijn zaet in d'oogen drupt.

E 3

As.

Al. De bruloftsgasten, die vol vreught den hof doorwaeren,
Gedencken lustel met des maere om hoogh te vaeren:

Be. En niemant minder dan d'aertsengel Gabriël.

Al. De feestelschael gaet rondom, de bruloft wort met spel
Bazuin en zang vereert, de blyfchap laet zich hooren.
Dus lange zienwe noch geen kans voor ons geboren.

Be. Indien 't gelucken was dat bruit en bruidegom
Zich, onder 't hofbancket, door hunnen hof rondom
Een poos vertragen, en de bruit, langs deze zye
Getreên, den bruidegom, in een groene galerye,
Alleen verwachtte, dan waer 't tijt haer' moet te noên
Op deze boomvrucht, hun by zelfstraf streng verboên.

Al. Hier is geluck toe: want 's bespieters kloecke vonden
Steen aen gelegenheit van plaetse en tijt gebonden,
En aen 't ontmoeten van natuuren: zonder dit
Schiët d'outste schutter mis, en buiten 't rechte wit.

Be. Misluckt het nu, men magh een' andren tijt beraemen.

Al. Indien het mooghlyck zy hen, midden in 't verzaemen,
En onder 't bruloftsfeest, te locken in ons net,
Dat wint den hooghsten prijs, het lustme d'eerste wet
Door 't allereerste paer t'ontwiden, en te brecken.
Zoo wort de puerwelsaert des menschenoms noergesfreecken.
Laet Gabriël dees mair verkochtchappen om hoogh.

Be. Wat zou het paradijs een keel naer 's hemels boogh
Opfreecken! welck een damp al 's hemels glans bezwalcken!

Al. Wy triomfeeren, eer wy 't lieve paer verschalcken.

Be. Wy winnen met de hoope alreë de zege in 't velt.

De moed greeft tien vooruit. *Al.* Maer d'overwinster stelt
Den overwonnen wet. *Be.* wat galm komt hier gedrongen?

Al. Daer wort het bruloftsliet gelieven toegezongen,
Waaronder Gods bazuin haer beurt houdt. Sta wat stil,
En laet ons luisteren wat hierop volgen wil.

Be. De hemel overstraelt den hof met rijcker glanssen.

Al. De gasten vingen aen den hemel toe te danssen

Een' dans van eere en prijs, op boms, schalmey, en fluit.
Hier komenze aen, schuyl wech, bespie dien vetren buit.

REY VAN WACHTENGELN.

Adam. Eva.

I Z A N G.

D Anssenwe, Gods naem ter eere,
Die gelieven t'zamenvoeght,
Zoo gezalicht, en vernoeght.
Laetse beide, keer in keere,
In het midden van den rey,
Op kornet en hofschalmey,
Harpen, fluiten, luiten, veelen,
En de bevende orgelkeelen,
Trippelende zwey in zwey,
D'eene roade in d'andre mengelen,
Tegens stroom, en dan voor stroom,
Binnen menschen, buiten engelen,
Lustel scherp naer wet en toom.
Laet ons op de pennen zweven,
Dan, van bloemwerck ondersteunt,
Met de voeten kringen weven,
Dat de paradijsgront dreunt.
Nu, voor 't reppen van de voeten,
Laet ons dit volschapen paer
Eerst eerbiedigh gien begroeten:
Want het voeght de bruloftschaer
Datze eerbiedigh oorlof vraegen.
Vangenwe aen op hun behaegen.

I T E G E N Z A N G.

O geluckige gepuerde,
Bruidgom met laurier bekrans,

ADAM IN BALLINGSCHAP.

Engy bruit, daer 't al om danst,
 Wat in hemel en op aerde
 Zich in uw geluck verblijt,
 Gunt uw gasten datze om strijt,
 Gode en u ter eere, trippelen,
 En rondom u heene hippelen.
 Laet ons dus den bruiloftstijt
 Vieren: want den feestgenooden
 Voeght geen stilte, op 't hooge feest,
 Maer een dans, van Godt geboden.
 In den hemel zweeft geen geest,
 Of hy slijt met lof te zingen
 En een' godtsdans d'euwigeit,
 Voor den schepper aller dingen,
 Endeloos in majesteit.
 Laetge u dit verzoeck gevallen,
 Treet zelfs voor, wy vangen aen,
 Hant aen hant, dus met ons allen
 Een ring om u te slaen,
 Op den galm der feestchalmeien.
 Zet de wijs in voor de reien.

II. Z A N G.

Adam. Laet ons dan den feestdans leeren
 En den trant
 Van den grooten heer der heeren;
 En den hemel nabootseeren
 Met verstant.
 Volgt de vaste en wufte lichten
 Op hun spoor.
 Dat 's op d'aerde een' hemel stichten.
 Elcke star bewaert haer plichten
 In Godts koor.
 Zeven losse danssen binnen

't Vaste

HET DERDE BEDRYF.

't Vaste vier,
 Dat rondom, om prijs te winnen,
 Zeven telt aen 's hemels tinnen,
 In hunn' zwier.
 Dat ick dan de zón uitbeelde,
 Gy, mijn bruit,
 't Maenlicht, 't welckme noit verveelde.
 Scherpe prickel van mijn weelde,
 Dans vooruit.

II. T E G E N Z A N G.

Eva. 'k Laet den voordans aen my leenen.
 Volghme na.
 Worde ick heel of half bescheenen,
 Of is al de glans verdweenen
 Van mijn ga:
 'k Zalme troosten in het dwaelen
 Voor een wijl,
 Tot dat uit uw rijcke straelen
 Ick weér licht by u magh haelen,
 Naer dien stijl.
 Komt u aenschijn my beloncken
 Half of gansch,
 'k Zal van zuivre liefde ontvoncken,
 Om den luister, my geschoncken,
 Schoon van glans.
 Hou den voortrant naer 't betamen
 Hoogh en laegh.
 Laet ons scheiden, en verzaemen,
 Daerwe aen d'eerste kennis quaemen
 Blijde en graegh.

T O E Z A N G.

Rey. Onder drypaer hemelingen,
 F

Die

ADAM IN BALLINGSCHAP.

Die rondom
 Dien volfschoone bruidegom,
 Alle in ongelijke kringen,
 Licht van zijne torts ontfingen,
 Op hun streeck,
 Een de morgenstar geleeck,
 Dan weêr d'avontstar in 't wijzen:
 Want zy dans hem voor in 't rijzen,
 Of volgt trou zijn hemelbaen
 Achteraen.
 De dans heeft zijn beslag: nu weêr ten disch gelegen,
 Daer Gabriël u noot op 's hemels verschen zegen.

HET VIERDE BEDRYF.

Eva. Adam.

WAer staenwe, in 't paradijs, of daer de starren blaecken?
 Wattrek verrukt mijn' geest om hoog? mijn voeten raken
 Geene aerde. d'aerde ontzinkt den voeten in 't verschiet.
 De goddelijcke galm van 't heiligh bruiloftsliet
 Ontknoopt den bant, die ziel en lichaem hiel gebonden.
 De ziel, op hemelscheit verslingert, en verslonden,
 Gevoelt geene aerdscheit, en, verkeert in zuivre vlam,
 Zoeckt d'eerste bron, waeruit zy haeren oirsprong nam.
Ad. Mijn lief, waer heene? roef: gy mostme niet ontzweeven.
Eva. Ick worde krachtigh na de bron des heils gedreven,
 Die mijnen brant alleen kan koelen. laetme gaen.
Ad. Uw element is hier. uw liefste spreekt u aen.
Eva. Nu kome ick weder tot my zelve, en by mijn zinnen.
Ad. Het voeght de Cherubijns en gloënde Serafinnen
 Zoo hoog te zweven, daer zy, met gebogen knien
 Op 't aenschijn vallende, de majesteit ontzien
 Te naderen, en haer met wieroockschaelen eeren.
Eva. Geluckigh zijnze, die met engelen verkeerren.

De

HET VIERDE BEDRYF.

De milde bruiloftsdilch vereerde ons hemelspijs,
 En manne en druif, gegroeit in 't aerdsche paradijs,
 Die al het ander ooft door leckerny verdoven:
 Maer 's engels rede ging al 't bruitsbancket te boven.
 Hy schoof de nevels van het menschelijck gezicht,
 En toonde ons welck een stadt de Godtheit in het licht
 Hier boven boude, daer, de balling uitgesloten,
 De redelijke ziel, den lichame ingegoten,
 Haer burgerrecht verwacht, indienze zonder smet
 Den allerhooghsten eert, naer d'ingestelde wet.
Ad. Die stadt is van den gront tot in den top voltogen.
Eva. Zoo alle leden eens veranderden in oogen
 Van hemelsche adelaers, uit liefde tot dees stadt,
 Noch zagen d'oogen zich aen dit gezicht niet zadt.
Ad. Van welcke zijde zou het oogh 't gezicht ontginnen?
Eva. d'Aertsengel most zich op die rede eerst zelf bezinnen.
Ad. Men kan niet bouwen eer de grontslag is geleit.
Eva. 't Gesteente geest den gront een grooter heerlijkheit.
 De jaspis, de safier, smaragden, en berillen,
 Sardonix, sardius, en ametisten willen
 Chalcedon, chrizolyt, noch genen chrizofraes,
 Noch hiacinten, noch den moedigen topaes
 In 't praelen wijcken. elck is moediger in 't proncken.
Ad. De muuren steigren hoogh, en dicht aen een gekloncken
 Uit louter jaspis, net op een vierkante maet.
Eva. De poorten, elck een perle, en elcke schoone straet
 Met klinckklaer gout gevloert, gewilligh doorgang geven
 Aen alle geesten, die hier heene en weder zweven.
Ad. Hier rijst geen tempel, noch gewellest tempelwerck:
 Want d'onbepaeltheit van Godts wezen is de kerck,
 Waerin hy wort gedient van nimmertelbre geesten,
 Die hem aleluia op endelooze feesten
 Toezwaeien, en den lof voortwentelen, zoolang
 De juichende englegalm beantwoort het gezang.

F 2

Eva.

Eva. Hier rolt geen zonnekloot ten ende van haer baene,
 Noch 't ongestadigh licht der wisselbaere maene
 Verlicht dees groote stadt, daer 't eeuwigh schijnend licht
 Van 't alvernoegende en verzadende aengezicht
 Den schoonsten dagh verleent, een' dag, waernaer wy menschen,
 (Och of die dagh verscheen) uit al ons harte wenschen.

Ad. Hoe lieflijk ruischtme in 't oor de versche waterval,
 Die uit den hooghsten troon, noch klaerder dan kristal,
 In 't midden door de straet, zoo helder henevloeide,
 En 't hout des levens, dat in 't midden wast, besproeide!
 Wat gaf dees boom al 't jaer, in een gezonder lucht,
 Van d'eene in d'andre maent, een kostelijke vrucht!

Eva. d'Aertsengel onderhiel ons met die bruiloftswijzen,
 En hoopte 't menschedom eens in 's hemels paradijzen.
 Te welkomen, op een blijder bruiloftsfeest.

Ad. Terwijlwe hier beneên, van eenen zelven geest
 Gedreven, onderling elckandere beminnen,
 Laet ons, van dagh tot dagh, een' trap ten hemel winnen,
 En steigen van 't laeghste in 't opperste geluck.

Eva. Gebieme wat u lust. ick reken het geen juck.
 Mijn lusten onder uw geboên van zelf te buigen.

Ad. Laet onze afzetzels jaer op jaer ons trou getuigen.
 De liefde wort door liefde ontvonckt en opgeweckt.
 Gy ziet hoe minzaam duif en doffer treckebeckt.
 De zwaen bekoort de zwaen, die bruizende aenkomt zwemmen.
 De stercke leeu laet zich van zijn leeuwinne temmen.
 Het veil omhelst den olm: men ent de plant op plant.
 Een treck van liefde zet het al naer zijne hant.
 Wat leven voelt wil zich met eene weêrga mengen.
 Natuur schept lust in haers gelijken voort te brengen,
 d'Aenstaende weerelt wort uit uwen schoot verwacht.
 Gy zult, als moeder van het menschelijk geslacht,
 Aertvaders, koningen, wetgevers, helden baeren,
 Heldinnen, dochters en schoondochters eerlijk paeren.

Met

Met uwe neven. 'k zie uw' naem alree ge-eert,
 Waer gy de ledigheit der aerde alom stoffeert
 Met zoo veel zielen, als de velden bloemen draegen.
 Aylaat, op zulck een hoop, mijn' wensch uw ziel behaegen.

Eva. Zoo lang het aerdtrijck in den arm des hemels hangt,
 En d'aerde, zijne bruit, haer vruchtbaerheit ontfangt
 Van zulck een' bruidegom, die haer met duizent oogen
 Van starren aenlonckt, en bestraelt uit 's hemels boogen,
 Zoo lang zal mijne min met d'uwe gaen gepaert,
 En elcke dienst en kus blijft my een' weêrkus waert.

Ad. Het zy met uw verlof, dat ick in deze streecke,
 Aen d'eene zijde, een poos met Godt den schepper spreekte,
 En in mijne eenzaamheit bedanck' voor uw genot.
 Verschoonme een' oogenblik. *Eva.* mijn liefste, ga met Godt.

Belial. Eva.

Geluck, ô bruit, aenstaende moeder
 Der eeuwen: heil in d'echte slaet.
 De hemel zy en blijve uw hoeder,
 De bruidegom uw toeverlaet.
 De roos en leli luicken onder
 Uw voeten schooner op. ô bloem
 Der schoonste bloemen, weereltswonder
 Van alle schoonheên, die haer' roem
 En vlag voor uwe schoonheit strijcken,
 Noch schooner moetge namaels prijcken.
Eva. Wat stem genaectme uit dichte bladeren
 En schaduwen? wie komtme hier
 Met zulck een' gloet van liefde naderen?
 Zoo gy een geest zijt, of een dier,
 Ontmom, vertoon u. laetme kennen
 Wie my dus minnelijk begroet.
 Het zy gy zweeft op lucht en pennen,
 Of d'aerde treet met uwen voet;

F 3.

Ont-

ADAM IN BALLINGSCHAP.

Ontwolck u, dat de zon hier doorschijn.
Of zijtge mensch, koom vry te voorschijn.

Be. Ick ben een schepsel, schoone jonge
Genootschapt van uw' bruidegom,
Begaeft met eene menschetonge

En spraecke. alle anderen staen stom,
Misdeelt van uwe heldre reden.

'k Beken mijn kleenheit onder u.

Al zitge hooger, ick beneden

Aen uwe voeten, blijf niet schu:

Misgun geen' slange u heil te wenschen.

'k Bemin den ommevang der menschen.

Zoo nestlen minzaeme oyevaeren

Rondom u, in geboomte en lucht.

De dolfin steeckt uit zoute baeren

Het hoofd, door een verborge zucht

En heimelijcken treck gedreven

Naer menschen, en het vrouwebeelt.

Gy ziet dees vogels om u zweven,

En hoe de dolfin d'oeveren streelt

En strijckt met zijnen staert, en vinnen,

Uit liefde om 's menschen hart te winnen.

Het zou den wilde cenhoren lusten

In uwen zuivren maeghdeschoot,

Noch van geen hant gerept, te rusten,

Gaeft gy uw aenschijn voor hem bloot.

Die snelvoet geeft zich niet gevangen

Danaen een maeght, en smilt en schreit,

Alshy u ziet, van groot verlangen,

Om zulck een schoone, hem ontzeit,

Zoo prickelt min zijn maeghdedriften.

Zijn hooren kan venynen schiften.

Eva. Waer toe de dieren dus geprezen?

Be. Op datge niet, dus byster schuw,

Van

HET VIERDE BEDRYF.

Van menscbemidders, hoeft te vreezen.

Ick zoecke geen genot by u,

Maer loutre gunst. gy zijt het waerdigh,

Gezegende over schoone bruit.

Mijn maght is kleen, mijn hart dienstvaerdigh

Voor uten beste. ick noode u uit

Op dezen boom, waerin de prijs leit

Van alle wetenschap en wijsheit.

Eva. Zwijgh stil, en wacht u my te nooden

Op ooft, dat wetenschap belooft.

Dees appel wert mijn mont verboden,

Dies noodtme op geen' yerboden ooft.

De Godtheit sprack: gy mooght wel eeten

Van alle boomen in den hof:

Maer schuw de kennisvrucht vermeeten

Te plucken. schuw dees misdaet, of

Gy zult de doot onfaelbaer sterven,

En u en al uw zaet bederven.

Be. Is 't waer? zou Godt, zoo hoogh gezeten,

Almaghtigh, goet, oneindigh wijs,

Wel spreeken: gy zult geen sijn eeten

Al wat'er groeit in 't paradijs?

Eva. Wy plucken allerhande vruchten,

En eetenze oock: maer Godt gebodt

Dien boom in 't middenperck te vlughten,

Gelijk de pest, en baere doot.

Wat zoume lusten uit te spatten,

De doot met hant en tant te vatten!

Be. O simple duif, dees wet is strijdigh

Met recht en reden. geef gehoor.

Hoe, toont de Godtheit zich zoo nijdig?

Ick bidde, ô simple, keer uw oor

Zoo schuw niet af van notte raeden,

En dezen eedlen fenixboom.

De

ADAM IN BALLINGSCHAP.

De wijsheit schuilt in deze bladen.

Men moet een jonge vrou den toom

Niet korten. laetze weeligh weiden.

Haer lust en Godt zijn niet gescheiden.

Deze appels kennen geen venijnen.

Zy smiltten lieflijk op de tong,

Verheugen 't hart, als hemelwijnen.

Zy houden 't menschedom eeuwich jong:

En 't is nu bruiloft, daer Godts reien,

Uit lust om u te prijck te zien,

In uwe schoonheit zich vermeien.

Wat wellust zou men u verbiên!

Wat zou men u zoo naeu bestippen!

Dit ooft verliest op uwe lippen.

Eva. Men magh zich aen geen quaet vergaepen.

't Verboôn te smaecken is een smet.

Be. De schepper heeft niet quaets geschapen.

Hoe zijtge alree zoo naeu gezet?

Dit 's bygeloof. waer wil dit heenen!

Geen spijs noch dranck besmetten 't lijf,

En minst de ziel. hou op van steenen.

Pluck stout, en nuttigh uw gerijf.

Eva. Ay zeghme eerst, die my dus durft nooden,

Waerom is my dien boom verboden?

Waerom is aen dees vrucht te smaecken

De doot gehecht? waerom verbiet

De hovenier haer aen te raecken,

Op lijf- en ziel straf, schuilt'er niet

Venijnighs, onder schoone verven?

Be. Ay simple duif, betrou mijn woort

Ick zweer het u, gy zult niet sterven.

Gebruick wat ooghen mont bekoort:

En wiltge u op mijn' eedt betrouwen,

'k Zal d'oirzaeck van 't verbodt ontvouwen.

Eva.

HET VIERDE BEDRYF.

Eva. Het zoume lusten dit te hooren.

Ontvoume Godts geheimenis.

Be. Verkeerden al dees blaên in ooren

Zy moghten 't melden: want het is

Verboden Godts geheim te melden.

'k Zal 't evenwel, op mijn gevaer,

Al zoudtme zelf het leven gelden,

U openbaeren, magh het maer

By u berusten. schut mijn schade,

En houme buiten ongenade.

De nijdigheid wil niet gedoogen

Dees leckre vrucht uw' mont te biên,

Op datge niet, uit andere oogen,

Met oogen des verstants zoudt zien,

Haer zelve in wetenschap gelijcken,

Veranderen in een Godin,

En Gode in geene wijsheit wijcken.

Dit rijke schatten schuilen in

Deze appels, die ter kennis leiden,

Om goet en quaet van een te scheiden.

Dits d'oirzaeck van het streng verbieden.

Deze appelschel beschaduw't Godt:

Tast toe, eer 't iemant koom' bespieden.

Ick schud den boom, om zulck een lot,

Een Godtheit, in uw' mont te storten.

Ay zucht niet. staeck dit droefgezucht.

Wat wiltge uw lust alree verkorten?

Bespiegel deze hemelvrucht,

Dien gouden appel, milt van sappen,

Hy schenckt u hemelsche eigenschappen.

Eva. Och eedle boom, hoe durf ick waegen

Uw ooft te plucken! eedle boom,

Gezalight door het appeldraegen,

Hoe klopt mijn hart, uit schrick, en schroom!

G

Oblo-

ADAM IN BALLINGSCHAP.

O blozende appel, 'k zie u schieten
 Een' strael van gout, en levend root.
 Die zonder smet u moght genieten!
 'k Genaecke u bevend: zou de doot,
 Een worm zich in dien boezem bergen?
 Hou op, hou op mijn lust te tergen.
 Waerom mijn lust van ooft onthouden?
 Wat schaet een beet? onnoosle ichult,
 Een snoeplust wort licht quijtgeschouden.
 Ick pluck. gedoogh het met gedult,
 O schepper, zoo 'k mijn hant bederve.
 De halve misdaet is begaen.
 O blozetheit! ô schoone verve!
Be. Nu schoone, zet den mont hier aen.
 Ay proef eens. staetge noch verlegen?
 Nu eet, dat u de hemel zegen.
 Uw bruijom komt hier aengetreden,
 En schijnt in zijnen geest verruckt.
 Wort hy op dit bancket gebeden,
 Dien rooden appel, versch gepluckt;
 Hoe kan zijn mont de bruit ontzeggen
 Dees vrucht te proeven op haer woort?
 Ick helpe uw rede zoo beleggen,
 Dat, schoon het ooft hem niet bekoort,
 Hy zal, om niet uw gunst te grieven,
 U innevolgen, en believen.

Adam. Eva.

Hoe wel bekomt het my, gerust in eenzaamheit
 En opgetogen, met de hoogste majesteit
 Te spreken mont aen mont, en een genadeteken
 Van haeren uitstrael op het voorhoofd, onder 't spreken,
 't Ontfangen, dat mijn ziel, in eenen andren staet
 Herschapien, uitroept: heer, hou op: ick ben verzaet.

Van

HET VIERDE BEDRYF.

Van uwe goetheit, al te maghtigh, en mildaedigh,
 En uitgestort! hou op, en zijt uw' knecht genaedigh.
 Nu keere ick weder naer mijn bruit, mijn halve ziel.
 Waer maghze steecken? wat bespieglinge onderhiel
 Haer midlerwijl? ick zieze in schaduwe gezeten
 By dien verboden boom. wat 's dit? wie broght haer eeten?
 Dit voorspoock spelt niet goets. ick zie my doof, en stom.
Eva. Genaeck, mijn liefste. hoe? is nu de bruidegom
 Afkeerigh van zijn bruit? ick wacht u met verlangen.
Ad. Hoe staet het hier? hoe dus? wat lust heeft u bevangen?
 Mijn lief, wie noodighde u ter feest op deze wijs?
Eva. Godts appelboom verleent my schaduwen en spijs.
Ad. Wat spijs? een spijs zoo hoogh van Godt geboon te schuwen?
Eva. En hierom luste 't my te min daer van te gruwen.
 't Verbodt ontstack de lust. mijn bruidegom, mijn troost,
 Bezie dien appel eens. ay zie hoe schoon hy blooft.
 Indien de schel het oogh uitwendigh kan vermaecken,
 Gedenck hoe liefelijk het binnenste moet smaecken.
Ad. Och smaeck! een koude koorts rijdt over al mijn leen.
 Mijn haer rijst overendt. och lief, waer wil dit heen!
 Wat wort mijn hart beklemmt! dat Godt dien appel schende,
 Den boom uit d'aerde rucke. ô jammer, ô elende!
 Is dit alree de vrucht, de vreught van 't bruiloftsbedt?
 Ontheilichtge zoo snoot des allerhooghten wet?
Eva. Nu bruijom, zijt gerust. 'k versta wel wat de wet zeit,
 En beter dan gy meent. wat steurt uw naeugezetheit
 Zich om een appelbeet? dir 's louter bygeloof.
Ad. Helaes, wat hoor ick nu! och waer ick stom, en doof,
 En blint: ontbrack het my aen oogen, en aen ooren,
 Zoo zoude ick in dien staet, 't is droef, u zien noch hooren.
Eva. Niet hooger, bruidegom. hier is geen quaet begaen.
 Ontfang mijne eerste gave, en tast dien appel aen.
 Geloof en volgh uw bruit, en proef, en na het smaecken
 Zoo oordeel met verstant en kennisse van zaecken.

G :

Ad.

Ad. Zoude ick, u volgende, den oppersten versmaen?
 De hemel hoede my voor zulck een stout bestaen.
 Men kan niet straffeloos dees hofwet overtreden.
Eva. Wat hofwet? deze wet is strijdigh tegens reden.
Ad. Godts reden overtreft al 't menschelijk vernuft.
Eva. Een die rechtschapen is wort niet zoo licht verbluft
 Van ydle vreeze. ick smaeck wat kennis in dees spijs leit.
Ad. Godt vreezen is 't begin van kennisse en van wijsheit.
 Wie hem gehoorzaemt, en zich onder zijne wet
 Gewilligh buight, is vry van zulck een lastersmet.
 Ick mercke alreede hoe zich d'engelen dit belgen.
Eva. 'k Geloof een engel schudde een appel van dees telgen.
 Ick ving dit boombancket in 't vallen met mijn hant,
 Niet als een' gruwel, maer een heilgenadepant.
 Wat laetge traenen langs uw kaecken nedervloeien?
 Wilt gy de lust van uw beluste bruit besnoeien,
 Haer nors bejegenen met eenen wederzin?
 Dat's zeker noch te vroegh, dat brengt geen vrientschap in,
 Dat hebtge oock niet beloofd, toen gy my eerst aenschoude,
 De huwlijxgodt mijn hant in d'uwe vlocht en troude,
 En 't huwlijk zegende. ben ick uw vleesch en been,
 Zoo draegh u, als een man, en laet ons lotgemeen
 Te gader leven. 'k noode u op Godts eige gaven.
 Zoo zal u kennis trots tot aen de starren draven.
 Zoo wortge in wetenschap en wijsheit Godt gelijk.
 Gebruick uw vryen wil, en toon my d'eerste blijck
 Van liefde, in 't volgen van mijn allereerste bede.
 Zy lijdt geen weigeren. gevolghzaamheit baert vrede.
Ad. O welcke een strijt? wat's dit een wightigh hooftgeschil?
 In wetenschap Godt zelf gelijcken, eigen wil
 Te volgen, zonder op het oostverbodt te letten:
 Of onder Godt staen, en het juck van zijne wetten
 Te draegen, als een slaef, uit vreeze voor de straf?
Eva. Wat sammeltge? gebruick wat ons de hemel gaf,

Uw

Uw' vryen wil, en 't goet, u heden aengeboden.
 De Godtheit heerscht om hoog: hier heerschen aertsche Goden.
Ad. O welck een strijt! hier slaet het vrouwebeelt; daer Godt.
 Hier vleitme haere bē: daer dreightme een streng verbodt.
 Zal ick de liefde en gunst van mijne vrouwe ontbeeren,
 Of d'opperste genade in ongena verkeerē?
 Een onweēr barnt'er in mijn' geest. wat baert de keur
 In zulck een onderscheit al angst! wat stelle ick veur,
 De vrientschap van mijn vrouwe, of 's hemels gunst te derven?
 Durf ick in my het beelt, dat Godt gelijckt, misverven,
 Mijn ziel ontluisteren, om zulck een snoot genot?
 Neen, neen, van mijne vrou gescheiden, rustigh Godt,
 Den oirsprong van mijn heil omhelst en aengehangen.
 'k Heb van zijn milde hant alree te veel ontfangen.
 En wachte oneindigh meer uit zijnen vollen schoot.
 Ick kies het leven voor de baerelijcke doot.
 Mevrouw, wat verghtge my! ick laetme niet misleiden.
 'k Getroostme niet van Godt, maer eer van u te scheiden:
 Indien ick een van bey moet kiezen. dit sta vast.
Eva. Zoo breektge alree den bant des huwlijx, zonder last,
 Ja tegens 's hemels wil, en durft het huwlijk schennen,
 Om eenen appelbeet, en geeft uw' aert te kennen,
 Dien trouweloozen aert, gelijck een jonge wulp.
 Nu Adam, dat gaet wel. ga heen: gy hoeft geen hulp
 Noch vrouwetroost: gy kunt genoegh met dieren leven,
 En kentze, hooft voor hooft, en kuntze naemen geven.
 Gy keert u aen geen vrou, en achtze uw vleesch en been
 Niet langer: want uw hart verkeert in ys en steen.
 Welaen, ick ben 'r getroost, maer komtge uw vrouw te zoeken,
 En vintze niet: dan mooght gy huilen, schreien, vloecken,
 Maer 'k zweere 't zal u niet gebeuren haer te zien,
 Noch Eva acht u waert voortaan den mont te biē,
 Ick neem den hof, en al de dieren tot getuigen
 Van uwen wrevlen aert, de wreeste leeuwen buigen

G 3

Zick

Zich onder hun leeuw. de tiger brant van min,
 En ziet niet lievers dan zijn lieve tigerin
 Naer d'oogen en den mont. zy drincken uit eene ader,
 En eeten eene spijs, en wandelen te gader:
 Maer Adam acht zijn bruit, zijn jonge weerga, niet.
 Leeflang. gedenck dat gy uw vrou nu't leste ziet.
Ad. Och och, waer gaetze heene? och, woutge een luttel beiden!
 Mijn liefste, hou noch stant. *Eva.* wy zijn alree gescheiden.
 Wat houdtge my? laet los. zoo leeftge vranck en vry.
 Bemin eene andre, die gy meer bemint dan my.
 Gy quaemt al slaepende aen een bedtgenoot, en vrouwe,
 En naemtze zonder liefde, en scheid nu zonder rouwe.
 Wie zonder min vergaert, kan scheiden zonder smart.
 Een andre ribbe legt u nader aen het hart.
 Dat d'opperste u een vrou, naer uwen zin, bootseere.
 Gebeurt dit, als ick 't wensch, beminze, en houze in eere:
 Beliefze meer dan my: of zoo u dat bezwaert,
 Blijf liever eenzaam, als voor heene, en ongepaert:
 Zoo zultge een vrouwenhart niet quetsen, en bedroeven.
Ad. Och zwijg, mijn liefste, zwijg. gy rijpt mijn hart met schroeven.
 Hoe kan ick Gode en u behaegen in dees zaek!
 De hoogste wijsheit vint in troubreuck geen en smaek.
 Zy voeghde ons t'zaemen. laet ons dan te zaemen leven.
 O vader, kuntge uw' zoon een struickeling vergeven,
 Dat ick een oogenblik mijn wederga behaegh,
 Zoo zie dit over. dit's een overgaende vlaegh.
 Men moet een zwacke zacht en minnelijk bejegenen,
 Met alle eerbiedigheit. gy kunt den appel zegenen,
 En scheiden het vergift, gesproten van 't verbodt.
 Nu geef den appel hier, zoo deelen wy een lot.
Eva. Zoo leert men goet en quaet met kennisse onderscheien.
 Wel waerom schudtge 't hooft? *Ad.* ick hoorde bruijlofts reien
 Een klagt aenheffen, die den bruijloftsgalm verdooft.
Eva. Mijn lief, hoe zietge dus bestorven om uw hooft?

Scheep

Scheep moet, mijn lief: gy hoeft te schricken noch te schroomen.
 Ick hebbe alleen dien last op mijne ziel genomen.

REY VAN WACHTENGELN.

I. ZANG.

Helaes, wat baet een englewacht,
 Zoo't alziende oogh van boven
 Den mensch niet gailaet naer zijn maght!
 Hoe leght de stamheer van 't geslacht
 Met al zijn zaet verschoven,
 En in der eeuwigheit berooft
 Van zulck een heilkroon, hem belooft!
 O feelt van weinige uren!
 De hemel zelf gevoelt dien krack.
 De staet van dees natuuren
 Hadde eeuwig kunnen duuren:
 Maer och zy droegen zich te zwack
 In Gode te behaegen.
 Oijt van bitter klaegen!

I. TEGENZANG.

Had Adam zich aen 't Engelsdom
 Gespiegelt, dat hoovaerdigh,
 Terwijl't in volle weelde zwom,
 Noch hooger dan zijn staetpeil klom,
 En, wrytende en quaetaerdigh,
 Den milden leenheer trotien wou,
 Hy leefde vry van naberou,
 Ten zy nu Godts genade
 De hant reicke aen 't gevallen paer,
 Dat, by de slang te raede,
 Aen 't omzien quam te spade;
 Wie ruckt het uit zijn jammer, daer
 Het leght in schande en schennis!
 Hoe dier staet lust naer kennis!

II. ZANG.

Men magh nochtans naer kennis staen.
 Wy hemelgeesten dringen
 Uit kenniszucht al hooger aen,
 En volgen Godts verborge baen,
 In ons bespiegelingen:
 Want in den ronden spiegelkloot
 Der Godtheit leght de weereit bloot,
 Wil d'opperste openbaeren
 Aenstaende zaeken, in dien schijn
 Als ofze alreede waren
 In wezen, voor het baeren;
 Kon Adam dan een helsch venijn
 Uit zucht ter kennis trecken?
 Dit staet u naeckt t'ontdecken.

II. TEGENZANG.

De Godtheit kent zich zelve, en eerst.
 De kennis is dan heerlijk,
 En van de schultvleck allerveerst.
 De Godtheit, die het al beheerst,
 Zal niemant hierom deerlijk.
 Van zijn gena verliooten: want
 Hy heeft den kennisboom geplant:
 Maer diese uit trotsheit zoeken
 Door middelen, van hem verboon,
 Dat zijn verkeerde kloecken.
 Hoort Adam nu vast vloecken.
 Nu spant vorst Lucifer de kroon.
 Och Adam, hooge ceder,
 Hoe ploftge dus ter neder!

HET VYFDE BEDRYF.

Lucifer. Asmodé.

Zoo vang de rouklaght aen. geen zang heeft zulck een aert.
As. Hoe wacker heeft dees wacht zijn hofwacht nu bewaert!
Lu. Het gaet naer onzen wensch. wy zijn dien hoeck te boven.
 O Asmodé, het rijck des afgronts wil u loven,

En

En innehaelen, op de ſchorre nachtklaeroen.
 Onshof wort met tapijt van ſpinragh, en feestoen
 Van dorre blaen bekleet, om 't zegefēst te houwen.
 Wy kroonen u ten vorst der oosterſche landouwen.
 Gy ſteurde 't eerste feest der levenden, en zult,
 Ten Godt der bruiloften van 't oosten ingehult,
 Gemaghticht worden, 'snachts het bruiloftsbed t'ontſteecken
 Met geile vlammen, en des bruigoms hals te breecken,
 Daer hy gewonden legt in d'armen van zijn bruit.
Af. Dat 's meer dan ick verdiende. op uwen zegen ſluit
 My d'yſre kroon om 't hooft. zy roeſte, uw' naem ter eere.
Lu. Waer ſteekt dees jonge bruit, met haeren nieuwen heere?
Af. Zy dropen achter af, van ſchaemte en ſchrick gepraemt,
 En ſloopen in een hol, miſtrooſtigh en beſchaemt,
 Om hunne naecktheit: want nu zienze eerſt uit hunne oogen,
 Of andere oogen, loos beguighelt en bedrogen.
 Zy weven ſchaemroot, om de ſchamelheit t'ontgaen
 Van hunne naecktheit, een groen web van vijgeblaen
 Om 't middenlijf: want wy hen by de locken ſleurden
 Door braem, en doornhaegh, en diſtelpunt, en ſcheurden
 De witte zijde van hunne eerste onnozelheit.
 Dit zijn de ſlippen, vuil van ſtof, en root beſpreit
 Van ſlijck en ſprengklen bloets. zy jammeren en krijten.
 Men hoortze elkandere de ſchuld der miſdaet wijten,
 En vloecken. Eden galmt van jammerlijck miſbaer.
 Miſtrooſtige Adam krabt zijn aenzicht, ruckt het haer
 Met locken uit zijn hooft, en weckt de hofgeſchallen,
 Uitschreeuwende: waertoe, waer ben ick toe vervallen?
 Ick gaf mijn bruit niet, maer mijn vyandin gehoor.
 Mijn vleesch heeft my verraen. ick volghde een heiloos ſpoor.
 Een vuile ſnoepluſt was de pijl die Eva griefde,
 En my al teſſens. och, dit komt van vrouweliefde.
 Ick ben van mijne ribbe en eigen vleesch verraen.
 De vrouweliefde komt my al te dier te ſtaen.

Ick

Ick wou de vlag, in top gezet, uit trots niet ſtrijcken,
 En Gode in wijsheit en in wetenſchap gelijcken.
 De hovaerdy heeft my bedorven, en bekoort.
 Het ſpoock des afgronts klampt my met geweld aen boort.
 Ick voele en voere alree een oorlogh in mijn leden.
 Het vleesch wil anders dan de geest. verſtant, en reden,
 En wil, getaiſtert van dien onverwachten smack,
 Gevoelen al te ſpade een' vreeſelijcken krack.
 'k Gevoel de jammeren van buiten en van binnen.
 Hoe kan men zulck een ſcha herhaelen en verwinnen?
Lu. Zoo wort mijn wraeck verzaet. nu triomfeert de hel.
 Dat mijn erfvyant zich nu weere, en wetten ſtell',
 Om zulcke eene inbreuck van erflaſteren te keeren:
 Wy paſſen langer op geen' hinderdam noch beeren
 Van wetten, en belofte, en vreeſlijck dreigement.
 Natuur legt onder, plat getreden, en geſchent.
 Al 't menſchelijck geſlacht is mijn, en erreſeigen.
 Het paſt niet langer op beloften, noch op dreigen.
 De wil helt over van 't geboden goet tot quaet.
 'k Wil kercken zaeien, en altaeren, hem ten ſmaet.
 Men zal mijn beelden daer met menſchenoffren eeren,
 En gout en wicroock, en by 's afgronts godtheit zweeren,
 Uit ſchrick voor ſtraffe. ick ſchuif nu glimpelijck en valſch
 Den oirſprong van het quaet van my op 's vyants hals.
 Laet al de weerelt vry van Adams erven krielen:
 Uit feſtigh eeuwen berght hy pas een hantvol zielen.
 Zoo ſtijge ick, na mijn' val, op eenen hooger trap.
 Zoo veel vermagh de luſt, een montvol appelsap.
 Maer duickenwe eene poos. wy zullen met onze ooren
 Den grooten ommezwaei van 't eeuwigh treurſpel hooren,
 Uit Adams eigen mont. nu loopt de treurrol af.
 Hy komt tot kennis van zijn miſdaet door de ſtraf,
 Die d'overtreders op den hiel treet. hy loopt herwaert,
 Beſtorven om het hooft, en dootſch, dan weder derwaert.

H

De

De beeldvormer zagh 't wanschepselaen, en riep:
Helues, nu tout het my dat ick oit menschen schiep.

Adam. Eva.

O Duistere spelonck, ick docht in uwe naerheit
Mijn smet, en naeckte schaemte en schande, voor de klaerheit
Des hemels, en den glans van 't aldoordringend licht,
Te decken, maer vergeefs. geen hol, geen bosch is dicht.
Ick wort verraden van het wroegende geweten,
Dat overtuight me. een worm, te diep in 't hart gezeten,
Het overtuigen van 't beschuldighde gemoedt,
Doorknaeght mijn ingewant. waer zet ick mijnen voet,
Om rust te vinden voor het barnen van mijn zinnen?
Och welck een onrust kraeckt en knerst geduurigh binnen
In mijnen boezem! hoor, hoe giert het heene en weër,
Getrocken van 't gewicht der misdaet, keer om keer.
Hoe is mijn staet verkeert! ick dwael, gelijk de blinden,
En zoecke d'oude rust, en kanze nergens vinden.
Zy vlucht gestadigh voor en voor, en wil niet staen.
Wat grijp ick naer de lucht? hier is geen vatten aen.
Waer blijven d'engelen, de blijde feestgenooden,
De wachters van den hof? helaes, zy zijn gevloten.
Nu zwijght de bruiloftsgalm. de voglezang zit stom.
Geen reien juichen meer voor bruit en bruidegom.
De hemelsche bazuin houdt op het feest te groeten.
De helsche horen houdt nu aen met vreeslijk toeten.
Eva. Wat komt u over? zijt gy zinneloos, of dwaes?
Ad. Ick zie de spoockery, en hoor het nachtgeraes
Rondom my heene. zie de razeryen klimmen
Van onder op. en hoeze ons dreigen, en begrimmen.
De nevel, die 't gezicht benevelde, verdwijnt.
Nu zien we een ommegang van spoock, dat ons verschijnt.
Ick kan de rampen en het leet, by u gebrouwen,
Niet overzien, veel min op eene ry ontvouwen.

Eva.

Eva. Zoo schuiftge uw eige schult alleen op mijnen hals.

Ad. O oirzaeck van mijn' val, en zoo veel ongevals,
Hier uit te spruiten! och dit komt van echtgenooten!
Op zulck een voorwaerde is ons huwlyk niet gesloten.

Eva. Met wat beding heeft dan uw hant mijn hant getrouwt?

Ad. Dat gy mijn noothulp trouw uw' man hanthaven zoudt.

Eva. Het voegt den man zijn vrou godtvruchtigh voor te treden.

Ad. Laet dees gevloekte boom getuigen wie eerst Eden
Durf schenden, en zich aen 't verboden ooft vertaft.

Eva. De zwacke vrouwekunne is van een lust verrast:

Ad. En uw vervloekte lust my bitter opgebroken.

Eva. Het voeght een manshoofd zich te houden onbesproken,
En stant te houden, zoo het vrouwebeelt bezwijckt.

Ad. Gy smet my overstach. *Eva.* rechtschape vroomheit wijckt
Om smecken, noch gevley, noch dreigen van een vrouwe.
Schep moedt: ick blijve uw troost, in 't nippen van den rouwe,
Gelijk voorheene in weelde en 't opperste geluck,
En zal u nimmermeer bezwijcken in den druck.

Ad. Het is vergeefs getroost, dees schade al 't onherhaelbaer.

Eva. Wat raet? de schepper schiep ons beide niet onfaelbaer,
Maer faelbaer, en van een bouvallige natuur.

Ad. Dus sleept de wellust van een' oogenblick, eene uur
Een lange keten na van rampen en verdrieten.
Het lustme langer niet het leven te genieten.

Ik Verbeeldme, waer ick ga en sta, een bange doot.

Zy grimtme lelijk aen. och open uwen schoot:

Ontfangme, o aerde: want de lust is my benomen.

Ontfangme wederom. ick ben van u gekomen.

Dit lichaem komt u toe. de ziel verhuize, en zoeck'

Een heimelyk verblijf, daer een verdiende vloeck

Haer heenevoere: want zy heeft des hooghsten zegen

Misbruickt. wat toeft de doot! het leven is me tegen.

De naere duisternis veel liever dan de dagh.

Mijn schande leght te naeckt. zoo 't my gebeuren magh

H 2

Te

Te sterven; keer het niet. laet u mijn doot behaegen.
 Geen reden port u op het tijdigh lijck te klaegen:
 Want tijdigh sterft hy, die niet meer te hoopen heeft.
 Al is mijn leven kort, 'k heb noch te lang geleefd,
 Na zulck een heilverlies, en kan niet meer verliezen.
 Wat slaghe van sterven staet my 't reetste nu te kiezen?
 Van eenen hoogen bergh af springen zonder schroom,
 Of plompen in d' Eufraet, en dryven met den stroom
 En maelstroom recht in zee, ten aze voor de vissen?
 Ay vrou, wat houdtge uw' man? gy moghtme nutter missen
 Dan houden: want de zon, die 't hooft haest onderhaelt,
 En naer de westkim spoet, is lang voor my gedaelt.
 Mijne oogen schuwen 't licht. ontsame. ick overleefde
 Het zegenrijcke lot, my toegeleght, en streefde,
 Van hoovaerdy vervoert, te weeligh en te steil,
 En boven 't menschelijke eens vastgestelde peil:
 Zoo most ick billijk in 's doots afgront nederstorten.
Eva. Waer toe vervaltge? wiltge u zelven 't leven korten,
 En my, een droeve weeu, verlaeten? ben ick niet
 Uweigen vleesch en been? *Ad.* ja 't vleesch, dat my verriet,
 Verleide. o valsche tong, met slangegift bestreecken!
Eva. De slang verleide my, door haere looze treken.
Ad. Gy zijt de looze slang, die my den dootsteeck gaest.
Eva. Waer blijft uw hoogh vernuft, dat naer de starren draeft?
 Waer is het helder licht van uw verlichte reden?
 Indien mijn traenen, en ootmoedige gebeden
 U niet bewegen, zoo vergunme, op mijn geklaghe,
 Dat ick aen uwe zijde, en telfens sterven magh:
 Want 't lustme zonder uw genootschap niet te leven.
 'k Ontken geensins dat ick dit misdrijf heb gesteven,
 Mijn snoeplust u vervoerde in dezen droeven staet.
 Zoo laet ons t'zamen dan de schult van zulck een quaet
 Oock boeten. woudtge door de dootschult my behaegen?
 'k Zal haer verdiende straf gewilligh leeren draegen.

Daer

Daer is mijn hant. ick ben de doot getroost. vaer voort.
 Nu suf niet langer. tre my voor. nu sta uw woort,
 Als een rechtschapen man. geen doot zal my vervaeren,
 Te ploffen van een rotse, of in de zoute baren
 Te plompen, hant aen hant. ick troude deze hant.
Ad. Och liefste, 't is mijn schult. mijn troost, mijn waertste pant,
 Ick wil mijn leven, u ter liefde, noch verlengen.
 Wisch af dees traenen, die de bleecke blaen besprengen
 Van uwe kaecken. zet uw edel hart gerust.
 Schoon hier geen levens lust meer overschiet, noch lust
 My t leven om uw gunst, en aenschijn. mijn getrouwe,
 Gy zult niet, in den schijn van eene weduvrouwe,
 Den eersten bruiloftsdagh beschreien, en alleen,
 En dootseh, en hangends hoofts, op eenen kouden steen
 Gezeten, klaegen dat uw man, van rou verwonnen,
 De handen aen zich zelf mistroostigh heeft geschonnen.
 'k Wil mijn mistroostigheit intoomen, en al stil
 Verwachten 't uiterste, en wat hierop volgen wil.
Eva. Wat hoore ick daer? een storm begint hier op te steecken,
 De donckre en zwangre lucht onstuimigh uit te breecken,
 De bladers ruischen uit vier hoecken heene en weer.
 De bulderende wint smijt bosch en boomen neer.
 Het aerdtrijck davert, dreunt, en loeit, en huult van onder.
 Het blixemt blick op blick. op 't weerlicht rolt de donder
 De donderkloten door de wolcken slaghe op slaghe,
 En d'avontschaduw jaeght den ondergaenden daghe.
Ad. Hoe beeft het hart van schrick! hoe sidderen mijn leden,
 Van eene kille koortse en dootsehrick hardt bereden!
 Mijn haeren rijzen. al het bloet treckt snel by een.
 d' Alziende rechter, om het gruwzaam overtreen
 Van zijn gewijde wet, te trots getergh tot toren,
 Genaeckt. waer vlughten wy? hy komt, en laet zich hooren
 Mijn liefste, vlught met my ten bosch in, daer noit zon
 Haer aldoordringend licht en straelen schieten kon.

H 3

Geen

Geen web van vygeblaën kan onze naecktheit kleeden.
 De harteckenner ziet, van boven tot beneden,
 Van top tot teen, niet heels aen lichaem en aen ziel.
 Hoe kort treet 's hemels straf het misdrijf op den hiel!
 Duick onder, liefste: ick zal u met mijn schaduw dekken.
 O lust! ô appelboom! ô schande! ô lastervlecken!
 O bosch, bedeck ons, zoo uw schaduwe iet vermagh!
 Het hoogh gerecht verschijnt. ô droeve bruilofsdagh!

Uriel. Adam. Eva.

O Adam, Adam, hoor. waer looptge u nu versteeken,
 In naere schaduw? meentge in schaduwe uw gebreken
 En smet te schaduwen voor Godts alziende licht?
 Geen diepe nachtspelonck, geen hol, hoe naer en dicht,
 Kan u verbergen, voor d'oneindigheit, gevonden.
 In hemel, aerde, en zee, en grondelooze gronden.
 'k Verdaegh u in Godts naem. verschijn verschijn terstont.
 De Vader, die u schiep, en aen zijn wet verbondt,
 Verdaeght u. waerom vluchtge uw' schepper, uwen vader?
Ad. O stem, 'k gehoorzaeme u. vergeefme: ick kome u nader.
 De voorbo van uw komste, in 't godtgeheilicht woudt,
 Het schricklijck onweër, dat uw majesteit ontvout,
 Verbaefde hem, die, naeckt geschapen, zich moet schaemen,
 Uit ootmoet en ontzagh, die 's menschen plicht betaemen.
Uri. Wie openbaerde u toch dees naecktheit, al te naeckt?
 Heeft oock uw mont de vrucht der kennisse gesmaeckt?
 Beken de misdaet vry. ontzieze niet te noemen.
 Verschoon uw schult niet: want hier baet nu geen verbloemen.
 O trouwelooze, durftge alleen om 't ooftgenot,
 Op dootstraf u verboon, ontwijden 't hoogh gebodt?
Ad. Het is mijn schult niet, maer de liefelijke woorden
 Der vrouwe, my van u ter hulp gegunt, bekoorden
 Mijne ooren en het hart; de boomvrucht en haer verf
 Mijne oogen, en den mont, helaes, tot mijn bederf,

Te

Te smaecten: uit de vrouwe is mijn bederf geboren.
Uri. O vrou, ter noothulp van uw wederga gekoren,
 Wat voerde uw zinnen tot dees wederspannigheit?
Eva. Een slang, Godts schepsel, heeft mijn simpel hart verleit,
 Den appel in den mont gesteecken na'et bekooren:
Uri. O hofslang, listigh dier, gevoel nu 's hooghten toren.
 Gy zult voortaan, gehaet van allerhande vee
 En dieren, op uw' buick voortkruipende, geen vre
 Noch rust gevoelen, en, in uw spelonck gedreven,
 Het gansche leven lang, by aerde, uw voedsel, leven.
 Het hoogh gerechte zal een' onuitbluschbren haet
 Ontsteecken tusschen u, en tusschen 't vrouwezaet,
 Dat u het hooft verplet: hoewel gy, bits in 't wrijten
 En wederstreven, dit durft in de hielen bijten.
 O vrou, die uwen man bedrieghelijk verriet,
 Gy zult geen ende zien van 't naeckende verdriet,
 In draght en baerens noot; en een slavin verstrecken
 Van Adam, uwen heere, en zijnen wil voltrecken:
 En gy, die haere stem gehoor gaeft boven Godt,
 In 't smaecten van de vrucht, en schenden van 't verbodt,
 Zult zweeten onder 't juck des arbeids, vol misnoegen.
 Het aerdtrijck, nu gevloeckt, vergelt den last van 't ploegen
 En zaeien menigwerf met onkruit, stroo, en kaf.
 De doorne en distel stickt het zaet, dat d'acker gaf,
 Tot datge, nat bezweet, verkeert in stof en aerde,
 Begraven in den schoot der moeder, die u baerde.
 Op datge midlerwijl gevoelt in 't aerdtich gequel
 Hoe d'opperste het recht beneên genade stel,
 Zal uwe wederga nakomelingen baeren,
 Godt uw gezontheit en beschaemtheit noch bewaeren,
 En 't lichaem dekken met de warme schaepevacht.
 Nu flux ten hove uit: flux gy Cherubijnnewacht,
 Godts hoftroutanten, komt, en past u trou te quijten.
 Verjaeght de ballingen. verjaeght dit paer bandyten

Ten

Ten paradyze uit: gaet bewaecht den gouden boom
 Van 't leven: houdt gestreng de dertle lust in toom,
 Met scherpe zwaarden: die van gloet en vlamme blaecken,
 Op dat geen ballingen de vrucht des levens smaecten.
 Eva. O welk een brant ontsteekt het gansche paradijs,
 En weit de boomen af! nu zwijgt de bruloftswijs.
 Nu schrieken tefens al de vogels en de dieren.
 Zoo past het u en my de bruloftsfeest te vieren
 Met deze fackelen: och lief, waer heen? waer heen?
 Adam. Het is geen draelens tijt: de geest, die ons verscheen,
 Schijnt geen Uriel, maer Godt zelf, wiens wet wy braecken,
 Om boven 's menschen peil te steigen in de daecken
 Der hemels: boven Godt, in wijsheit, en in maght.
 Een reuckeloos bestaan heeft ons ten val gebraght.
 Helas, wie onderstut mijn twijfelende slappen:
 Mijn weergade, onderstutme in droeve ballingschappen.
 De boeren lidden, het is hoogh tijt te vlien.
 Wy scheiden, zonder hoop van immer u te zien,
 O lusthof paradijs! o schoot van ons geboorte!
 Wat baet het ommezien! ons wort geboon dees poorte
 Te ruimen, om een dorre en dorstige landou
 Te zoeken, in elende: o knaegend naberoen,
 O zweetende arbeid, o endeloze elenden!
 Geleide, volghme na, met heele kommerbenden.
 Hier heeft de zomer uit: de winter klamptme aen boort.
 Gods slagh raert volgt ons op de hielen. spoenwe voort.

U I T.

N O A H,

Of ondergang der

EERSTE WEERELT.

Treurspel.

Tantæne animis cœlestibus iræ!

AMSTERDAM:

Voor de weduwe van Abraham de Wees, op den Middeldam,
 in 't Nieuwe Testament. 1667.

